

MODRA
PTICA
LETO
X.

M O D R A P T I C A

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša din 100.—. Posamezna številka din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Janez Žagar. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. Št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 8. ŠTEVILKE

JULIJ

Tone Čufar: Marija bi rada živela

Amleto Vespa: Dve poglavji iz knjige »Agent Japonske«

Bogomir Magajna: Blaž Strniša

Zima Vrščaj: Dionizijev ples.

Poročila

Razno

MARIJA BI RADA ŽIVELA

TONE ČUFAR

Vzlic temu, da Marija ni bila šele prvič pri njem, si je vendarle nerada slekla bluzo in mu docela razgalila gornje telo. Bila je zmeraj bolj mršava in jo je že zaradi tega obhajal sram. Sedla je na okrogel stol brez naslanjača kakor vsakokrat, kadar je prišla na pregled. Zdravnik je primaknil svoj stol čisto za njen hrbet in jo tipal ter odkaval. Morala je globoko dihati, potem spet počasi. Ukazal je, naj pokašljeje, obračal jo je sem in tja, spraševal o izmečkih in drugih umazanih malenkostih, da ji je že vse presedalo. Naposled se je lahko oblekla. Sobo je preveval mučen mir. Marija je po stari navadi ogledovala čudno zvite steklenice v omarah in razne druge priprave, ki so se ji še zmeraj dozdevale kakor čarovniško orodje, s katerim zdravnik rešuje ljudem življenja. Nato je uprla pogled na doktorja, ki je za pisalno mizo nekaj premišljal in ji pisal recept. Čakala je, da povzdigne oči in se je zmeraj bolj zdela podobna obtožencu, ki zre na sodnika v negotovosti, koliko ga bo obsodil. Marija se ni nadejala ničesar dobrega, v zadnjih dneh jo je preveč zbadalo in prepogosto jo je naganjal kašelj. Tudi zdravnik je kazal ves čas sila resen obraz. Ko je dvignil glavo, je komaj prenesla njegov pogled, upala je pa še zmeraj, da ji pove vsaj nekaj bodrilnih besed.

»Gospodična, ko porabite ta zdravila, se pa spet takoj zglasite.«

Prožil ji je listek. Marija je hotela, da bi kaj več spregovoril. Včasi ji je že med pregledom razložil, kako je z njo; včasi je pa potem dal nekaj nasvetov in ji povedal, kakšna ima pljuča. Danes je pa skrivnostno molčal. Čutila je, da čaka samo še na denar, ki mu ga je morala odšteti. Počasi je segla v torbico ponj, da je lahko uganil njene misli.

»Prosim, gospod doktor, kako je zdaj z mano?« je rekla v zadregi, a trdno odločena, da ne gre prej stran, dokler vsega ne zve.

»Samo počitek vas reši, resničen počitek. O tem sem vam pa že govoril, a ste zmeraj trdili, da ne morete pustiti trgovine. Upal sem, da se bo tudi tako popravilo. Nekateri se izmažejo, četudi opravljajo svoj poklic.«

»Samo jaz se ne bom, ali res?« se je zavzela močno prepadena.

Doktor je pospravil denar, ki mu ga je dala. Vstal je, zunaj so ga čakali novi pacienti in se mu je mudilo, ker je bila lepa nedelja. Potrepljal jo je po rami in jo spremljal do izhoda.

»Gospodična, nič še ni izgubljeno. Opozarjam vas o pravem času. Veste, zdravila ne zmorejo vsega. Vi ste bolj šibki in zato potrebuje telo počitka, da si lahko opomore. Posvetujte se z domačimi. Zdaj je še čas, drugače se pa utegne slabo izteči.«

Govoril je prijazno, jo vedro gledal v oči in jo nekoliko pomiril. Na cesti je Marijo pozdravilo pomladno sonce. Srečavala je zdrave ljudi, ki so ji nehote kazali, da se brezskrbno izživljajo. Zavidala jih je, saj je sama morala paziti skoraj na vsak svoj korak. Od prvega obiska pri zdravniku ni imela več prav mirne ure, neprestano so jo plašila načeta pljuča in zdaj je znova zvedela, da mora res iz službe, če si hoče rešiti zdravje.

Zdravnikove besede, naj govori z domačimi, so ji venomer zvenele po ušesih. Z jezo in strahom je mislila na dom. Morala bi sestiti na tramvaj, pa je rajši tavela ob Ljubljani in tuhtala vse mogoče. Obsonela je na mostu in se nekaj časa poigravala z mislijo, da bi se za večno okopala v zelenem kanalu. Pa jo je zažejalo življenje, vse v njej se je uprlo misli na smrt. Toliko bitij ima prostora pod soncem, pa bi ga za njo ne bilo. Doma bo ostala, se odpočila in spet prišla kolj sebi. Že se je videla vsa čila, bolj polna v život in rdeča v lica.

Proti poldnevu je le pritavala v Moste.

Pred domačo hišico je sedla na klop in vlekla na ušesa, kdo neki je že doma. Pa je slišala samo ropotanje posode in očetovo pohrkavanje. Za trdno je sklenila, da jima vse pove, ni pa marala razodevati svojih skrbi bratoma ali celo sestri. Ta in oni ji je rad zabrusil, da si bolezen samo utvarja in naj ne verjame svojim domišljijam, ki jo naposled res lahko pokopljejo. Marijo je tak način bodrenja zlasti zdaj zelo mučil. Če je še prej upala, da zbadanje v prsni ni kdo ve kako nevarno, je zdaj to upanje docela zavrgla.

Skozi kuhinjsko okno je pogledala siva očetova glava.

»Dolgo hodiš!«

Preden je Marija lahko kaj rekla, se je pokazala tudi mama in jo okregala, naj se nikar ne zadržuje zunaj, ko je od hoje gotovo vroča. Pa na mleko jo je povabila. Marija je šla v kuhinjo in se silila z njim. Mama je pripravljala obed in se ni utegnila dosti ukvarjati z njo, zato je pa oče kazal svojo radovednost, a ji ni izvil nobene prave besede. Možu ni bila všeč hčerina molčečnost. Ždel je za mizo brez dela in bi se rad pomenkoval, pa je samo lahko gledal, kako se dekletu upira pijača.

»Prazna vreča ne stoji pokoncu, vzemi si še kruha,« jo je vzpodbujal. »Ali si povedala doktorju, da nimaš pravega teka?«

Marija je kimala. Spraševanje o malenkostih jo je morilo.

»No, kaj pravi zdravnik?« se je vmešala mama. »Mislim, da nama to lahko poveš.«

Dekletu je bilo jasno, da mora govoriti, pa je vselej tako težko začela, kadar je imela kaj posebnega na srcu. Četudi so zdaj doma kazali nekakšno skrb, so ji navadno kratili vse, kar je pozelela, vsi drugi otroci so pomenili več kakor ona.

»Ti je zapisal nova zdravila?« se je pozanimal oče.

Marija je spet samo pokimala in ko je hotel vedeti, če so draga, je zmignila z rameni. Ni ji ušlo, da je mama trdo pogledala očeta, češ naj molči o tem, koliko kovačev pojde za lekarno. Spet je čutila, da jim je žal za sleherni dinar, ki mora iz hiše za njeno zdravljenje. Vendar je že dosti svojega zaslužka pustila staršem, več kakor kdor koli od ostalih otrok. Jezno je odrinila lonček od sebe, mrko preblisnila obadva z očmi in trmasto zamrmrala:

»Pa ni treba zdravil. Zame tako nič ne sme biti.«

»Ne bodi čudna,« jo je pogovarjala mama v zli slutnji. »Ná juho, danes je zelo močna. Pa se malo prisili, če ti ne diši preveč. Jesti moraš, to je prva reč.«

Marija se je odkašljala in pustila juho kakor jo je bila mama postavila na mizo. Oče je skušal biti prijazen in jo je silil, naj mu da recept. Morebiti še dobi odprto lekarno. Marija mu je morala ustreči, vzela je iz torbice listek in mu ga dala. Mož je srebal juho in ogledoval recept z resnostjo, kakor da se precej razume na zdravnikove čire-čare.

»Morebiti ne bo veliko, pa četudi, bomo že zmogli.«

»A če vam pravim, da jih ni treba!« se je uprla Marija. »Doktor je dejal, da mi ne bodo prav nič pomagala.«

»Ni mogoče!« je vzkliknila mama. »Ta je pa preveč bosa. Kar tako si si izmislila, zaradi njegovega godrnjanja.«

»Pa ne!«

Oče je neverno zmajal z glavo.

»Zakaj neki zapisuje zdravila, če nič ne pomagajo? Najbrže ni tako hudo. Dosti jih poznam, ki so jim že davno prerokovali smrt, pa še zdaj tlačijo zemljo. Doktor samo straši, da delj časa molze.«

»Mene ne straši,« je rekla Marija in pretrgala očetovo modrovanje. »Če nočem, da se bo slabo izteklo, moram iz trgovine.«

»Moraš?« se je prestrašila mama in hčer ni vedela, ali se boji za njeno zdravje ali za stotake, ki jih je vsak mesec prinesla in ki jih ne bo več, če naredi po zdravnikovem nasvetu.

Oče je položil žlico iz rok.

»Čudni padarji! Najprvo jih plačuješ, potem pa povedo, da je vse skupaj odveč. Samo skubljenje vsepovsod! Ej, če te domač človek brez vesti navije, zakaj bi drugi ne gledali za dobičkom.«

Mariji je bilo dovolj in je vstala.

»V vodo pojdem, pa bo vse prav!«

Odšla je ven in zaloputnila z vrati. Slišala je še, kako se je mama jezila nad očetom, ki je pogosto rad drezal v rano vse družine. V svoji naivnosti niti ni mislil toliko na stroške zdravljenja kakor na težjo reč, ki je ni mogel preboleti. Preden je Marija stopila v sobo, je med vežnimi durmi uzrla lepo opravljeno sestro Malči, ki je pravkar prihajala iz mesta. Njen šminkani obraz in gibki stas, vsa njena samozavestna in zdrava pojava Mariji ni šla iz glave že ko je ležala v sobi. Rada bi videla, da bi iz zreala vsaj pol toliko zdravja pogledlo vanjo kakor ga je videla v sestri.

Vstopila je mama in ji prinesla obed.

»Pustite me samo!« je revsnila Marija.

»Ne bodi no čudna. Jesti moraš. Pa tudi kaj dopovedati si daj. Ne govori neumnosti. Ha, v vodo! Ne koplji mi groba.«

»Meni ga pa lahko,« je rekla Marija z velikim neusmiljenjem. Čutila je, da more samo s trmo kaj doseči.

»Toliko ti pomagamo,« ji je ugovarjala mama, »ti se pa takih znebiš, ki jih nisem nikoli pričakovala.«

»Po zdravila ni treba hoditi, da veste!«

»Potem je vse res tako?«

Mama je s sklenjenimi rokami zrla na hčer, ki je samo zavzdihnila in se obrnila v kot.

»Očetovih besedi ne jemlji prehudo, saj veš, kaj imamo na glavi.«

Naposled je bilo res, da ima oče dovolj vzrokov jeziti se na vse, ki mu izvajajo denar. Ko je poobedovala in je bila spet sama v sobi, je pa še zmeraj ugibala, zakaj je stari pred sestro tak slabič, da mu zmeraj zamre beseda. Z Malči so imeli Koširjevi svoje dni dosti veselja, bila je prva in se jim je od vseh otrok najbolj prikupila. Ostale tri so potaknili po navadnih službah — Marijo v trgovino, Petra k železnici, Janka v kovinsko tvornico — Malči so pa namenili nekaj šol in je potem šla za uradnico v mesto. Tako je vso družino nekako povzdignila, kajti Košir sam je bil samo preprost in marljiv zidar, pa je menil, da kljub pošteno opravljenemu delu tiči nekje nizko. Laskalo mu je, da je hčer zlezla malce višje in ji je spregledal marsikaj, kar bi bil Mariji gotovo ubranil. Obleko po dnevni modi, barvanje obraza, cigarete in številne ljubimce. Nekoč je pripeljala v hišo pravega ženina, nekakega trgovskega zastopnika. Skrajja niso verjeli, da jo bo vzel tudi pred oltarjem, vendar so dobili resničnega gospoda v hišo. Malči je pustila službo in začela z možem nekakšno večjo agenturo, s katero je tudi stari Košir povezal svojo usodo. Podpisal je visoko menico, da pomore mlademu paru na zeleno vejo. Podjetni zet je kmalu zginil, nad tasta so pa prihrumeli iztirjevalci. In kadar je poslej omenjal goljufe in podobno žlahto, je zmeraj mislil na tiste črne dneve, ko je kazalo, da mu bodo prodali hišico in ga slekli do golega. Pozneje se je na vse kriplje trudil, da bi poravnal dolg, ki si ga je bil nakopal. Mariji se je dostikrat zasmilil, tako je bil zaskrbljen.

Zdaj je pa šlo za njeno življenje in je tirjala, da se tudi ona komu zardi vredna usmiljenja. Ko se je naveličala poležavanja, je stopila na dvorišče. Sonce, ki se mu ni smela preveč izpostavljati, se je že nagibalo v zaton. Mama je na klopi ob plotu pletla nogavice in zaverovano pasla oči na prijetnem domu, ki sta ga z možem tako težko postavila in še težje obdržala. Čim je zagledala dekleta, ji je takoj nudila prostor ob sebi.

»Nas pa res zmeraj kaj tepe,« ji je potožila. »Vi pač ne veste, koliko sva garala z atom, preden sva lahko gledala skozi okna. Pa še zdaj ni čisto trdno, da hišo obdržimo v rokah.«

»Čigava pa bo navsezadnje?« je rekla Marija in si prav za prav šele zdaj zastavila pomembno vprašanje.

»Vsi ste lahko notri,« se je izvila mama.

»Nekomu jo boste zapisali, mar ne?«

»Občini jo pač ne bova dala, ko sva jo tako rekoč pristradala. Do smrti imate pa vsi lahko streho, če se drugače ne sporazumete.«

»Do smrti...« je zamrmrala Marija s posebnim poudarkom, da je mamo kar zazebljo. »Človek je včasih naglo pri kraju, ali ne?«

»Nekdaj smo več prenesli kakor zdaj, ko je svet pomehkužen. V vse hujšem smo rasli, pa nas ni bilo kraj,« je skušala Koširjeva hrabriti hčer in se sama otresati mračnih predstav.

Marija je pa gledala hišico in se ni mogla otresti misli, da bo morala pod rušo samo zato, da bo eden od bratov ali pa celo Malči njen posestnik, pa ji morebiti še sveče ne bo prižgal na grob. Prav za prav je zdaj edino še Marija redno nosila denar k hiši. Oče je že pešal in so ga izpodrivali mladi, čez zimo pa kot zidar še v mladih letih ni dosti zaslužil. Malči je res hodila že nekaj časa spet v neko mestno pisarno, a je doma malo dala, po Marijini sodbi bi najraje videla, da bi jo celo z oblekami zakladali. Janko jim zadnje mesece, odkar se je povrnil od vojakov, še ni prinesel beliča, Peter je pa na železnici zaslužil nekaj več

kakor za cigarete. Marija se je skušala otresti misli, ki ji niso dale ne vedrine ne poguma. V njej je zorel sklep, da naredi nekaj na svojo pest, brez mučnega pregovarjanja. Četudi se skoraj ni znala zavzeti zase, se je včasih vendarle postavila domačim po robu. Ko je hodila s fantom, ki so ji ga branili in po katerem je še zdaj kdaj pa kdaj potočila solzo, jim je parkrat zagodla majhen upor. In zdaj, ko se je bala počasnega hiranja, ki se mu noben jetičnik ne izogne, zdaj je hotela poizkusiti vse, da se ne vda brez boja. Pogledovala je zahajajoče sonce in si vroče želela, da bi za njo še dolgo, dolgo ne vtonilo.

Od sosedovih je prišel oče in si poiskal prostora na klopi. Skušal je nekako popraviti svojo opoldansko nerodnost, spet je napeljal pomenek na zdravnike in razlagal, da nekateri preveč straše, drugi pa niti vsega ne povedo, četudi človeku res že trda prede. Mislil je na zdravljenje pri bolniški blagajni, kjer se po njegovem kaj malo zmenijo za to, ali se človek pozdravi ali ne.

»Kaj ko bi ti povprašala še kakšnega drugega doktorja?« je dejal po krajšem premolku. »Dostikrat se je že namerilo, da je bolnik parkrat prebral zdravnika in končno ujel pravega.«

Marija je čutila iz vsega govorjenja eno samo misel: ne pusti službe, kar tako se zdravi, pa četudi umreš. Spet jo je malce napadel kašelj, skremžila se je in zjezila:

»Človek skoraj pred vami konec jemlje, vam pa ne gre to v glavo!«

»Saj naredimo, kar moremo,« jo je pogovarjala mama. »Sama pazi, da se ne prehladiš, mi bomo pa že gledali s svoje strani.«

»Kako? Kakor do zdaj! To je pa toliko ko nič.«

Mamo je dekletovo zasmehljivo ugovarjanje malo zmedlo. Več kakor doslej ji pač niso mogli nuditi. Saj je hodila k zasebnemu zdravniku, ko uradni ni dosti pomagal. Kupovali so ji zdravila, gledali so tudi, da je včasih použila kaj boljšega.

»Ti bi rada na vsak način iz trgovine,« je spregovoril oče in se dvignil kakor da hoče dati povdarka svojim poslednjim nasvetom. »Ali veš, kaj bo potem? Po tujem se homo potikali.«

Marija je molčala.

V ponedeljek zjutraj se je odpravila v trgovino z mešanim blagom, kjer je stregla strankam že več let. Vselej se je skušala z vsemi dobro razumeti, tako s kupci kakor z drugimi v trgovini. Zato se ni pritoževal čez njo ne poslovodja in še manj gospodar. To jutro si je vso pot govorila, da bo takoj stopila k njemu, čim se prikaže. Ko je dočakala zaželjeni trenutek, ji je pa upadel pogum. Ne, kar tako na lepem ni mogla predenj. Hotela je ujeti pripravnejši čas, ko pojde po opravljenem k njemu v pisarno, a se ji ves dan ni prožila ta prilika. V prihodnjih dneh pa gospoda ni bilo doma in ji je počasi zamirala volja, da mu razodene svojo prošnjo. Zauživala je zdravila in začela upati, da pojde tudi tako dobro naprej. Ko se je gospodar povrnil, se ji je pa zdelo, da bi ga itak zaman nadlegovala. Bili so lepi dnevi in četudi ni smela preveč na sonce, jo je vendarle razveseljevala vsa ta pomladanska lahkotnost in toplota. Po kratkem deževju, ko je spet malce pritisnil hlad, se ji je pa zasukalo na slabše, kašljala je bolj in zbadalo jo je močneje. Tedaj si je rekla, da mora pred svojega gospodarja.

Bilo je zvečer, ko so že zaprli in je legal mrak. Navidezno je odšla proti domu, a se je povrnila in počakala, da je poslovodja zginil iz hiše.

Vedela je, da bo tedaj gospod čisto sam. Pri pomenku z njim ni marala prič. Narahlo je potrkala na vrata pisarne in ko je zaslišala neko momljanje, je vstopila. Suhljati gospod jo je začudeno pogledal, ona pa ni vedela, kaj naj mu reče. Pa je sam povprašal, kaj bi rada.

»Prošnjo imam, gospod. To veste, da mi v pljučih nagaja. Zdravnik pravi, da si še lahko pomagam, če ga poslušam...«

Umolknila je sredi pripovedovanja, kajti gospod šef se je nemirno presedal, prekrizal je nogi in jel s suhljati prsti bobnati po mršavem kolenu. Zdel se ji je bolj nebogljen ko premnogi bolnik, ki ga je srečala v zdravnikovi čakalnici. Bil je pravi suhec in se je modrijansko zgrbil. Pogled mu je visel na poslovni knjigi pred njim in šele, ko je dekletu zmanjkalo besed, je dvignil drobne oči naravnost k njej.

»Marija, govorite bolj jasno, kaj bi radi. In sedite.«

Težak kamen se ji je odvalil z duše. Saj se zlepa ni zgodilo, da bi gosopd šef ponudil komu svojih uslužbencev stol, pa tudi po imenu jih ni ogovarjal. Kar laže mu je razodela, kaj jo je prignalo k njemu. Gospod je vprašal to in ono, hotel je vedeti, h kateremu zdravniku se je zatekla in ko je povedala, je zadovoljno pokimal, češ da je izbrala moža, ki res nekaj razume. Marija je iz vsega njegovega zadržanja razbrala dobro voljo in se na tihem predajala velikemu upanju, da ni prišla zaman. Umolknila je in čakala. Tudi gospod je molčal.

»Nerodna reč,« je naposled zamomljal in gledal po knjigah na mizi. »Marija, mislim, da vam je znano, kako prav za prav stojimo. Zmeraj sem gledal na vas in na vso vašo družino. Brez mene bi morebiti ne imeli več svoji hišice.«

»Vem, gospod.«

»Potem je res malo čudno, da se zatekate k meni. Z očetom se pogovorita, njemu sem posodil, ko so ga iznenadili z zetovo menico. Če pridržujem polovico vaše plače, pa njemu ni treba vračati dolga. To je zanj velika ugodnost. V nobeni banki bi je ne užival, ne kje drugod. Jaz nimam prav nobene koristi, prej zgubo. Če prinese denar, potem lahko ostanete doma. Meni je to še bolj prav, bom imel vsaj poravnan račun.«

Govoril je suho, brez trohice čustva. Zazdel se ji je skupek hladnih števil. Povedal je pa čisto resnico, brez njegove pomoči v zadnjem hipu bi bila šla hišica na boben. Zavedla se je, da ni ravnala prav, ko je šla k njemu.

»Ne zamerite, gospod, da sem vas nadlegovala.«

»Nič hudega, nič hudega.«

Na šefovem obrazu je zaigral narejen nasmeh, ki je Marijo vzlic narejenosti vzpodbodel, da je še enkrat stopila predenj, četudi je že prišla za kljuko.

»Gospod, prosim, ali bi nekaj tednov ne mogla izostati? Morebiti bi me ne pogrešili preveč, jaz bi si pa opomogla.«

Trgovec je vstal in naredil par korakov po pisarni. Marija je spremljala z očmi vsak njegov gib in je vsa gorela v želji, da bi se vsaj malo omečil. Oprl se je na mizo in jo pogledal kakor da je rzsodil hudo važno stvar.

»Kdor lahko pogreši uslužbenca nekaj tednov, ga lahko tudi nekaj mesecev in delj. Mislim, da se razumeva. Govorite z očetom, jaz ne morem nič več delati izjem, so preveč resni časi. Mislim, da zdaj še lahko delate. Če sprevidite, da ne gre, pa povejte, primoran bom dobiti drugo.«

Marija ni mogla zatajiti zaprepaščenja, ki jo je obšlo ob zadnjih besedah. Na to niti pomislila ni, da mu bo razodela nevarno skrivnost. Nekaj časa utegne potrpeti z njo, potem jo pa pošlje k blagajniškemu zdravniku ali pa jo kar odslovi in zaseže hišo, na katero je vpisal posojene tisočake. Hipoma se ji je zjasnilo, da je sebi in svojim izpodkopala tla. Na kaj takega poprej ni mislila.

Šef je sprevidel, da jo je nemilo prizadelo.

»Saj vas ne odpuščam, Marija. Priznati moram, da sem z malokatero tako zadovoljen kakor z vami.«

Ta pohvala ji je dobro dela. Vendar je brž pozdravila in se podvzivala iz hiše. Na cesti šele je občutila, kako je sama. Nikamor več se ni mogla zateči. Ljudje, ki so hodili mimo nje, so ji bili tuji, sovražni. Motne luči ob vogalih so se ji zdele mrtvaške leščrbe in lepa zvezdnata noč je ni očarala. Pred dobrim letom je v takih nočeh postajala s svojim Jožem v samotnih predmestnih ulicah, ga držala za roko in se mu za vsako dobro besedo toplo nasmehnila. Verjela mu je vse, kar koli ji je pripovedoval. Preden ga je spoznala, je že mislila, da se ji bo življenje izteklo brez ljubezni. Njen suhi stas in nekam otroški obraz res ni dolgo nikogar zamikal. A neko nedeljo je v moščanskem kinu sedel poleg nje razborit fant in ji kar tako ponudil bonbone. Beseda je dala besedo, drug drugemu sta bila všeč in Marija skoraj ni vedela, kdaj ga je vzljubila z vsem ognjem zadrževane in vendar nepočakane strasti. Imela je srečno pomlad, sanjavo in polno lepih zamisli. Domačim pa Joža ni bil všeč in se tudi ni rad prikazal k hiši. Nekaj mesecev se je je zvesto držal, pripovedoval je, da misli odpreti krojaško delavnico in njo bo naredil za samostojno trgovko. Seve je vse to govoril bolj v šalah, vendar je Mariji vlival vero, da jo ima zares rad, prav tako zares kakor ona njega, ki ga ni mislila nikoli zapustiti. Pa je prišla jesen, tedaj so Joža klicali k vojakom, a še preden je šel stran, se je Mariji zdelo, da ni samo ona njegova ljubica. Živela je v dvomih in upih, kar nič si ni mogla predstavljati, da se ji dragi trga iz rok. Šele, ko ji od vojakov ni pisal kakor bi bilo treba, je razumela, da imata brata prav. Že poleti sta jo svarila pred njim, češ da hodi tudi z drugimi in njo samo vleče. Vsi Koširjevi so živeli pod vtisom izkušenj z Malčinim možem. Za Marijo so se bali, da bi ne prinesla otroka. Zdaj si je želela enega samega Joževega pisma, da bi ji napolnil prazno srce s svetlimi nadami. Zdelo se ji je, da bi bila pol bolj zdrava, ko bi se ji prismejal nasproti in jo prijel okoli pasu. Ulice so bile pa gluhe za njeno bolečino.

Odkar je šla k šefu, se je vsak dan bala, da bodo domači zvedeli za njeno pot. Jezili bi se in ji očitali, da dela po svoji glavi, da jim hoče odjesti hišo. Na srečo pa gospod ni najbrže nikomur nič omenil. Poslovodja bi gotovo kaj zinil, ko bi vedel za pomenek, pa je teklo vse po starem. Marija je kakor poprej stregla strankam, doma je pa poležavala in zauživala zdravila. Ko jih je zmanjkalo, se je pa spet zglasila pri doktorju.

Sprejel jo je domače, jo spraševal, kako se počuti in jo preiskoval delj kakor drugekrati. To se ji je zazdelo sumljivo. Povedala mu je, da ni slabo in ne dobro, on se je pa hotel sam prepričati in ji je temeljito pretrkal ves prsni koš.

»Na holje bi se moralo obrniti, pa se noče.«

Marija se je nasmehnila, češ kaj morem zato, če se ne.

»Že zadnjič sem vam povedal, kaj je potrebno.«

»Ko pa ne gre kar tako, gospod.«

»Poizkusite na vsak način. Pljuča so pljuča. Če vam odleti noga, vas še zmerom lahko rešimo. Pri pljučih je nevarna vsaka pega. In vsak dan, ki ga zamudimo, je včasih usoden.«

»Za koliko časa bi pa morala zapustiti službo?«

»Za toliko, da se docela ne popravite. Najmanj nekaj mesecev, če ne delj. To gre počasi, potem pa res nekaj odvrne. Mir, dobra hrana, dosti svežega zraka in počivanje, to reši človeka, ki samo enkrat živi. Na to mislite.«

Marija je mislila na vse, pa je odkimala.

»Doma me ne morejo imeti, še manj pa, da bi me kam poslali.«

Zdravnik je molčal. Svojo dolžnost je opravil. Samo nov recept ji je napisal, potem je povabil naslednjega bolnika k sebi. Marija je na poti v lekarno mečkala recept in toliko da ga ni razcefrala. Doma so po stari navadi silili v njo, zakaj je slabe volje. Sita je bila njihove nadležnosti, a vsaj mame se ni mogla otresti. Žena je pokazala res veliko zaskrbljenost; najmanj se je pa Malči zmenila za sestro. Izogibala se je je zmeraj bolj. Marija si je zdaj sama skušala dopovedovati, da zdravnik gleda prečrno. Komaj pa je zaživela v upanju, da morda še vse dobro poteče, jo je napadlo in si ni več ustvarjala sončnih nadej.

Mama je zdaj sama pregovarjala očeta, naj kakor koli uredi s trgovcem.

»Kako pa?« je mrko spraševal oče.

»Za Malči ste imeli vse, zame pa ni ničesar,« je izbruhnila Marija v strahu pred počasnim umiranjem. »Več vam je zid kakor moje zdravje. Jaz naj poginem, da se bodo drugi košatili tukaj.«

»Marija!«

Oba, oče in mati sta se zavzela nad njeno drznostjo.

»Kar spreži«, je dejal stari čez čas čisto mirno. »Prav res te ne maram imeti na vesti. Saj ne bom dolgo tlačil zemlje. Za vas, za otroke sem postavil hišico, zame jo tako in tako izkopljejo. Najbrže prav kmalu. Zakaj bi se potem ubijal z vami? Kar jutri ostani doma, ne branim ti.«

Zdaj, ko je oče prepustil odločitev njeni volji, je Mariji upadel pogum, da bi stopila h gospodu in mu odpovedala službo. Bila je kakor miš v mišnici, ki še skače, a jo čaka gotovo smrt, pa naj uganja kar koli že. Vse je natanko preudarila in ji razen dvomljivega upanja, da se morebiti na čudežen način izmaže, ni ostalo prav ničesar. Ko bi spregla v trgovini, bi primanjkovalo doma za najbolj vsakdanjo hrano. Ne mogla bi več k zdravniku in ne v lekarno. Dolg pri trgovcu je bil pa še posebna pesem. Četudi ni mislila nanj, so ji že drugi preprosti računi povezali roke in jezik.

Vse leto, tja do najhujšega mraza, je opravljala svoj posel. Včasi je komaj stala na nogah, potem se je pa spet popravila in je zlasti jeseni dobila kar dober videz. Tedaj je tudi parkrat govorila z Jožom, ki je prišel od vojakov. Ker se pa ni držal v Ljubljani, jo je tu pa tam razveselil s kakšno karto. Sredi zime je pa Marija obležala. Dotlej so glavni dolg že poplačali. Janko je spet delal in so se lažje otresali bremena. Ko je sonce dobivalo spet na moči, je Marija kak dan vstala z novim upanjem, da se pomladi spravi docela pokoncu. Toda ni šlo. Prestala je dosti hudega, počasi je izkašljevala mlada pljuča.

V aprilu so Koširjevi pokopali hčer, hiša jim je pa ostala.

DVE POGlavJI IZ KNJIGE

»AGENT JAPONSKE«

AMLETO VESPA

Opazka prevajalca: Amleto Vespa, Italijan iz Aquile, se je rodil l. 1888. V mladih letih je kot žurnalist prepotoval Združene države, Južno Ameriko, Avstralijo, Francosko Indo-Kino in Kitajsko s Tibetom in Mongolijo. Stopil je v službo maršala Čang-Co-Lina, tedanjega glavnega guvernerja in diktatorja Mandžurije in ob tej priliki tudi sprejel kitajsko državljanstvo. Ko so Japonci l. 1928. z atentatom odstranili Čang-Co-Lina, se je Vespa poskušal v različnih podjetjih, dokler niso l. 1932. Japonci Mandžurije zasedli. Prisilili so ga, da je do l. 1937., polnih pet let, zanje delal kot tajni agent. Imel je rodbino in zato ni mogel Japoncem ubežati, čeprav so mu bile njihove metode silno odvratne. Končno mu je uspelo, da je pobegnil v Sanghaj in osvobodil tudi svojo rodbino. Leta 1938. je v Londonu izšla njegova zelo resna knjiga »The secret agent of Japan« (Tajni agent Japonske). Avtorja in njegovo delo sta publiko predstavila dva dobra poznavalca Kitajske, Edgar Snow in H. J. Timperley, daljnovzhodni korespondent lista »Manchester Guardian«. Knjiga je v nekaterih pogledih edinstvene vrednosti, ker najbrže ni drugega Evropejca, ki bi bil tako dolgo v japonski službi in tako dobro spoznal mišljenje japonskih zavajalcev in njihove metode.

Poglavje VI.

OFICIALNI MONOPOL NA PROSTITUCIJO

Življenje japonske žene je suženjstvo od zibelke do groba. Na svet je prišla le, da služi očetu, možu, sinu — ali pa lastniku tovarne ali javne hiše. Ena prvih lekcij, ki se je nauči japonska žena je:

»Mož je visok kakor nebo, žena nizka kakor zemlja.«

Iz domišljavega prepričanja, da je tako visok kakor nebo, dela Japonec s svojo ženo kakor s služkinjo ali s strojem. To velja za ljudi vseh slojev, ubožne in bogate, nizke in visoke, navadne in aristokratske. Zelo redko sejane izjeme so tisti Japonci, ki so si pridobili prevleko zapadne kulture in ki (bolj zaradi lastnega ugleda kakor iz resničnega spoštovanja) v prisotnosti tujcev svoje žene nekoliko bolj upoštevajo. Žena japonskega plemiča se vedno prva prikloni lastnemu slugi, vé namreč, da je kljub svojememu ugledu in njegovemu nizkemu stanu sama »nizka kakor zemlja«, on pa »visok kakor nebo«.

Japonski mož kakršnega koli sloja svoje žene ne bo nikdar imel za sebi ravno bitje, za tovariša, za zaupnika, pa naj bi bila tudi po intelektu in kulturi desetkrat boljša od njega.

V Harbinu sta mi bila za soseda v stanovanju mlada japonska zakonca, Kinone Tanaue in njegova žena Čisuko. Tanaue je bil »svetovalec« v finančnem ministrstvu Mandžukua. (Japonca v Mandžuriji ne imenujejo nikdar »nastavljence« ali »uradnika«, vsi so »svetovalci« v tej ali drugi organizaciji). Tanaue je bil droben človek, fizično in duševno slaboten, ki je le zelo nepopolno poznal angleščino. Čisuko je bila hči admirala, dovršila je študije na univerzi v Tokiu, razen tega pa je popolnoma obvladala angleščino, francoščino in nemščino. Dobro je igrala klavir,

slikala in se znala dobro ravnati pri golfu in tenisu. Skratka: dovršeno izobrazena žena in razen tega še zelo lepa.

In vendar Tanaue ni bil samo brezbrizen napram njej, temveč je ravnal z njo, kakor da ne bi bila nič. Redko jo je ogovarjal in nikdar ne s prijaznim glasom. Ker nista imela služabnikov, je opravljala od jutra do večera vsa domača dela: kuhanje, pomivanje, čiščenje, itd. — vse, da bi ugodila možu. Ko je prišel iz urada domov, mu je sezuvala čevlje, umivala noge in poiskala copate. Potem je pripravila mizo in medtem, ko je on sedel in jedel sam, je tekala neprestano v kuhinjo in nazaj in mu stregla.

Ko se je dodobra najedel, je sedla na ogel mize in skromno použila, kar je ostalo.

Skoraj vsako noč po večerji je šel Tanaue v to ali ono javno hišo in prebil večer z gejšami. Do dveh ali treh zjutraj, dokler se ni vrnil, ga je morala utrujena in zaspana Čisuko čakati, da bi ga sprejela: japonska žena namreč nikdar ne sme iti leč pred hišnim gospodarjem.

Kaj se je brigal Tanaue za to, da je bila njegova lepa, mlada žena v vsakem pogledu desetkrat boljša od njega! Ali ni bil »visok kakor nebo«, ona pa »nizka kakor zemlja«?

Profesor T. O. Conroy je večino življenja preživel na Japonskem, kjer je predaval na vojaški akademiji v Tokiu in na različnih univerzah. Ker je bil poročen z japonsko aristokratko, je do podrobnosti poznal japonski jezik in običaje. V svoji sijajni knjigi »The Menace of Japan« (Japonska grožnja), piše tako-le o japonski ženi:

»Čeprav je zakon o zvestobi za ženo tako brezkompromisen, da ne nudi prav nikakšne olajšave za ženo, ki so jo zalotili v grehu, je moški popolnoma svoboden, da sledi v tem pogledu vsaki svoji muhi. Končno žena v resnici skoraj pričakuje, da ima mož svoje posebne ljubavne zadeve.«

»To stanje nemorale ne bi bilo tako pomembno, če bi bila Japonka primitivna; rekel sem pa že, da je v osnovi mnogo bolj inteligentna kakor povprečni moški. Podvržena je vsej ljubosumnosti in ponižanju žene iz Zapada. Kakor ta, je tudi ona profinjena in nežna in le njen čut manjvrednosti ji ne da, da bi se upirala. Grobost, ki je prirojena vsem japonskim možem, je njena tragedija.«

»Samopašnost japonskega moža ne pozna mej, tudi razumskih in logičnih ne. Lahko privede kakšno gejšo ali joro (prostitutko) na prav isti dom, kjer mu žena suženjsko gara za vsakdanjo udobnost. Od žene bo zahteval, da naj streže gostu. Mogoče ji bo celo ukazal, da naj postilja zanj in za njegovo trenutno ljubico, potem pa stoji v bližini, da jo pokliče ali zaploska z rokami. Ukazal ji bo, da naj segreje novo steklenico riževega vina in jo prinese k postelji, čeprav bo vedela, da je edini namen pijače ta, da oživi pohotnost njenega moža.«

»Neubogljivost ima lahko za posledico ločitev. Mož ima pravico, da se od nje loči tako, da ji enostavno reče, da naj gre, čeprav ji da običajno navadne tri vrste navpične pisave. Za ženo ni možna večja sramota.«

Nikdar ne bom pozabil, kako sem prvič bil priča, kako je novo poročeno dekle čakalo zunaj spalnice na ploskanje moževih rok. Ravno je dovršila šestnajsto leto. Šele teden dni je bila poročena, ko je mož privedel na dom prostitutko. Ukazal je svoji mladi ženi, naj pripravi posteljo in čaka zunaj. Ko sem jo videl, je klečala na majhni preprogi iz riževe slame. Roke je držala krčevito sklenjene in ko se je nagnila naprej, je

vsakikrat udarila trikrat z glavo ob tla. Zdelo se mi je, da je poskušala izbiti si misli iz glave. Nenadoma so ji vroče, blesteče solze udarile v oči in ji tekle po licih. Da bi jih s silo zadržala, se je vgriznila v ustnice in kri ji je kapala iz ustnih koticov. Zagrabila je za ogel svojega kimona in ga vročično mela. Potem ga je potisnila v trepetajoča usta, da bi zadušila krik trpljenja... Moja prisotnost je bila možu očitno nekoliko neprijetna in nad pol leta si nisem upal, da bi spet stopil v hišo. Ko sem prišel drugič, se je po nekem usodnem naključju dogodilo isto. To pot je žena mirno čitala časnik, ko pa me je opazila, se je po formalnem poklonu dvignila in stekla naprej, da bi me smehljaje pozdravila... »Naučila se je, da je njena dolžnost ubogati.«

V časniku »The Japan Times« je pisal v juniju l. 1934. profesor Kitazava z univerze Vaseda: »Če sta že japonska žena ali otrok brez moči pred veljavnostjo moža, si človek lahko predstavlja, da so v primeru onih milijonov ljudi, ki niso iste rase, posledice še strašnejše. Mlada dekleta iz Koreje in Formoze so absolutno brez vsake zaščite.«

Na Formozi je bil glavni vzrok upora ta, da je japonska policija ugrabljala mlade formoške ženske in si pridržavala njihov zaslužek. Dekle, ki je zavrnilo naklonjenost kakšnega policaja, so do poslušnosti pripravili tako, da so jo vrgli v ječo ali prisilili, da je plačala hudo globo zaradi kakšnega posebej v ta namen iznajdenega prestopka.

V Koreji so japonska velepodjetja, ki trgujejo samo z belim blagom. Postopanje s prostitutkami je okrutno. Če dekleta nimajo novih obiskovalcev, so tepena ali prisiljena, da za kazen bdijo vso noč. Pri lastniku javne hiše ima dekle dolgove, ki jo vežejo kakor veriga okrog vratu. Kimone ji prodajajo z dobičkom od 400 do 1000 odstotkov, razen tega pa prodajajo prav te kimone spet in spet drugim dekletom. Nihče drugi kakor Japonci ni uvedel v Koreji sistema privilegirane prostitucije in spet isti Japonci so dovedli domača dekleta v suženjski položaj.

Kakor je bilo pričakovati, so prihajale v prvem tednu aprila l. 1932. stotine in stotine japonskih deklet v Mandžurijo. Monopolni sindikat jih je uvozil iz Japonske, da bi zadovoljil potrebo javnih hiš, čajnic, kabaretov, plesišč in japonskih restavracij. Trgovanje z dekleti po japonskih nazorih ni niti nečastno niti sramotno. V njihovih očeh ni nič poniževalnega v tem, da ga uvedejo v Mandžurijo.

Tako trgovanje imajo za navaden trgovski posel, takšen, kakršni so drugi; tako gledajo nanj tudi japonska velepodjetja in velebanke, ki so v to nedostojno trgovanje investirale velike vsote.

V Harbinu je monopol, ki je kontroliral uvoz japonskih deklet, odprl svoje pisarne v prostorih z enajstimi sobami v Torgovaji ulici. Tu je bil ravnatelj, podravnatelj, tajnik in kakšnih dvajset uradnikov.

Pisarne so bile na razpolago vsakomur brez razlike rase ali narodnosti. Tukaj si lahko oddal naročilo za sto deklet ali za eno samo; lahko si naročil dekleta za *mahijaj*, za prvovrstne javne hiše ali za navadne *jaroja* za preprosti narod, gešje za kavarne, kabarete itd., itd.

Vhod k monopolovim pisarnam stražijo japonski žandarji. Ko vstopi bodoči naročnik, ga sprejme čedno oblečen tajnik, ki ga vede v eno teh sob, elegantno opremljenih v na pol evropskem stilu. Tukaj sporoči klient svoje želje, t. j. koliko deklet potrebuje in za kakšno vrsto podjetja. Potem ga peljejo v veliko sobo, kjer mu pokažejo razsežne albume s fotografijami in opisovalnimi opazkami o dekletih, kakor: devica ali ne,

velika ali majhna, suha ali debela; vzgoja; spretnosti; petje; igranje; ples, itd. Po odločitvi se začne barantanje, dokler ni dosežen sporazum kar se tiče cene in trajanja dogovora. Ko je to dognano, plača klient 25 % a konto.

Petnajst ali dvajset dni pozneje sprejme klient od banke obvestilo, da so dekleta dospela in da so pripravljena na oddajo proti plačilu ostalih 75 %.

Nato gre gospod kurbišnik v banko, da dokončno plača račun in dobi svoje papirje, ki jih pokaže v pisarni monopola. Od tam ga potem neki uradnik spremlja do japonskega hotela, kjer so dekleta do predaje nastanjena.

Od tega trenutka dalje so dekleta absolutna in brezdvomna lastnina imejitelja kontrakta, ki z njimi lahko počne, kar se mu zljubi in jih izrablja, kakor se mu zdi prav.

Večina kontraktov velja za dobo petih let. Ko jim čas preteče, se dekleta včasih vrnejo domov, se možijo in vzgajajo otroke za Mikada.

Večkrat delajo opazke, ki so podobne sledeči: »Danes po osemnajstih mesecih poteče moj dogovor, potem se bom vrnila v domačo vas in se poročila z ženinom, ki ga je moja rodbina zame izbrala.«

Ni zakona, ki bi ščitil te nesrečne žene. Popolnoma so izročene lastnikom javnih hiš in čajnic. Ta druga podjetja imajo le drugačno ime kakor prva. Če kakšno dekle ubeži, kar se pogostokrat dogaja, si policija stavi za nalogo, da jo lovi kakor kakšnega pobeglega razbojnika. Ulovljeno vrnejo njenemu lastniku, ki ji prisodi tisto vrsto kazni, ki ji za vedno vzame misel na beg.

V Harbinu je prešlo že v vsakodnevno prakso, da se takrat, ko je kakšna javna hiša dobila svež ladijski tovor deklet, novodošla dekleta oblečejo v razkošne svilene kimone, jih naložijo na velike, odprte avtomobile in paradirajo z njimi po ulicah s plakati, ki razglašajo vrline prišlih in seveda naslov javne hiše.

Bestialnost japonskih kurbišnikov in zvodnikov je na Daljnem Vzhodu prešla v pregovor. Z dekleti, ki jih imajo v krempljih, delajo kakor s suznjami, s kosi mesa, ki so pripravni le za ponižanja in zlorabo; prete-pajo jih in večkrat katero ubijejo.

Časnik »The Japan Weekly Chronicle« je nekoč pripomnil glede na import japonskih prostitutk v Mandžurijo! »Človek bi mislil, da bo smel predpostavljati, da bo teh stvari čim manj, pa čeprav bi bilo le zato, da se v kitajskih očeh poveča spoštovanje, ki ga imajo do Japonske. Zdi se pa, da to oblasti niti najmanj ne moti in podjetni ljudje, ki hitijo, da bi se okoristili z novo pridobljenim ozemljem, vedo, da imajo mastnejše zaslužke, če pošiljajo v divjino ženske, kakor če pošiljajo moške.

Japonska žandarmerija nikdar ni opustila prilike, da bi se ne okoristila z eksploatacijo razvrata in je kmalu tudi sama postala zelo aktivna na polju prostitucije, brlogov za kajenje in igralnic. Brez dovoljenja monopolov so vznikle na mnogih krajih javne hiše in čajnice kakor klubi. Voditelji sindikatov so izročali proteste visokim vojaškim oblastem, ki so jih s svoje strani izročili harbinskim oblastem.

Moji agenti so začeli zbirati poročila proti žandarmerijskim častnikom, ki so imeli opravka s takimi zadevami, in moj šef je priznal, da se ta problem nas tiče. Ni vedel kaj storiti. Če bi enostavno zaprl vsa nemono-

polska podjetja, bi se žandarmerijski častniki dvignili proti vsaki oblasti, ki bi se jim upala zoperstavlјati. Vsegamogočni žandarmeriji pa se moj šef ni hotel odkrito upreti.

Vso stvar je nekaj dni študiral, potem pa mi je dal navodilo, naj bi ukazal Jingu,* da naj njegovi banditi vršijo napade na nemonopolne klube, čajnice in opijske brloge in odnesejo vse, kar bi imelo kaj vrednosti; če pa bi se lastniki zoperstavlјali, naj bi jih — ubili.

Prerešetal sem zadevo z Jingom in odločila sva se, da napraviva prvi napad na neko vrsto čajarne, ki so jo pred kratkim odprli v Madiagu, predmestju, ki je pet minut tramvajske vožnje oddaljena od Harbina. V tej klubski čajarni, o kateri smo vedeli, da je last žandarmerije, je bilo štirideset japonskih deklet, igralnice, opijski brlogi in prodajalnica narkotičnih sredstev.

Jing je ukazal dvajsetorici svojih mož, naj bi vdrli v lokale, odnesli vse, kar jih je volja, in zažgali klub.

Bodisi da je žandarmerijo kdo opozoril, bodisi da je tako storila zaradi varnosti, vsekakor je okrog kluba stalo več straž. Banditski napadalci so se brez skrbi približali, sprejeti pa so bili z ognjem iz strojnic, ki je dva ubil in sedem ranil. Ostali niso mogli nič drugega, kakor da jo poberejo.

Jing se je razjaril in prisegel maščevanje. Dve noči kasneje so skupine banditov izvršile napad na dva opijska brloga in eno igralnico, katerih lastnica je bila žandarmerija; ubili so tri Korejce; vsakega domnevnega kadilca ali igralca so pošteno premlatili in odvlekli vse, kar je imelo kakšno vrednost. Naslednjo noč so storili isto z drugim podjetjem v Kazachi ulici, kjer so ubili dva kadilca, ki sta se hotela skupaj z lastnikoma upirati.

Na to vojno napoved je hudo užaljena žandarmerija takoj odgovorila. Tri dni pozneje je preiskala več monopolnih prostitucijskih hiš, igralnic in opijskih brlogov in aretirala obiskovalce pod pretvezo, da so komunisti. Monopol je začela tako resna situacija skrbeti; treba je bilo najti rešitev in aranžirati kompromis.

Člani monopola in žandarmerijski častniki so se zbrali na sestanku, na katerem so sklenili mir. Dogovorili so se, da sme imeti žandarmerija 5 javnih hiš, 5 opijskih brlogov, eno igralnico in eno prodajalno narkotičnih sredstev. To je majhno število, če človek pomisli, da je bilo v samem Harbinu l. 1936. 172 javnih hiš, 56 opijskih brlogov in 194 dopuščenih prodajalnic narkotik. V provincah Helungkiang in Kirin je bilo 550 dopuščenih javnih hiš s 70.000 japonskimi dekleti.

STRUP IN PONIZANJE

Naj se zdi širjenje prostitucije čez vso Mandžurijo delo, ki ga opravlja japonski monopolni sindikat, še tako strašno, je vendar to, kar opravlja japonski monopol za narkotična sredstva, še neprimerno bolj diabolično.

Nekaj mesecev po japonski invaziji je bila vsa Mandžurija posebno v velikih mestih okužena z narkotičnimi sredstvi. V Mukdenu, Harbinu ali Kirinu ni mogoče najti ulice, v kateri ne bi bilo brlogov za kajenje

* Jing je bil kitajski bandit v službi Japoncev, ki so ga uporabljali za mnoga nasilstva.

opija ali prodajalen narkotičnih sredstev. V nekaterih ulicah so japonski in korejski trgovci uvedli zelo enostaven in učinkovit sistem. Revnemu človeku, ki je udan morfiju, kokainu ali heroinu, ni treba, da bi stopil v lokale. Enostavno potrka na vrata in odpre se majhna linica, skozi katero potisne golo roko, v kateri drži dvajset centov. Lastnik podjetja vzame denar in vbrižgne žrtvi injekcijo v laket.

Poročilo Društva narodov, ki se nanaša na narkotična sredstva, primerja stanje pred japonsko okupacijo Mandžurije in po njej. Zelo vznemirljivo opisuje, kako se je to ozemlje danes po zavednem preudarku Japoncev spremenilo v osrednjo zalogo smrtonosnih sredstev in to za ves svet.

Kakor je pred kratkim pokazal Russel paša, ni nikakšna skrivnost, da se mnoga japonska velepodjetja, tako kakor nekatera manjša, mimogrede z velikim profitom bavijo tudi s krošnjarjenjem strupov. Prenos tega malo-pridnega delovanja iz Japonske v »Mandžukuo« bi seveda ugladil pot za še bolj odkrito aktivnost japonske »družbe« za mamila, kajti uprava »Mandžukua« je vedno pripravljena, da prevzame nase odgovornost za japonske pregrehe.

V Harbinu, kjer je na desetisoče Rusov, je po prihodu Japoncev število žrtev gorostasno naraslo. Na tisoče dečkov in deklet se je priznано udalo mamilom. Vsak dan so kako njihovo truplo našli na ulicah. Protesti, ki jih je vlagal konzularni zbor in tuja, ruska ali kitajska društva, so zadeli na gluha ušesa. Japonski krošnjarji s strupi so vdirali v ruske osnovne šole in gimnazije; japonski lastniki prodajalnic strupov pa so ponujali premijo mladim zapeljancem, ki so privedli s seboj kakšnega novopridobljenca — bodočega sužnja.

Tisočem kmetov so japonski agenti svetovali, naj bi opustili sajenje soje in namesto tega gojili mak. Če človek potuje po velikih mandžurskih progah, niti ne vidi toliko makovih njiv, daleč od oči turistov pa pokrivajo ogromna zemljišča. Produkcija opija je dosegla takšne dimenzije, da ga zdaj Japonci vsako leto izvažajo na Kitajsko za milijon dolarjev. Za japonsko tehniko osvajanja je dognana stvar, da je treba nove podložnike čimprej zastrupiti, kajti človek, ki je vdan mamilom, kmalu izgubi vsako misel na upor.

V Učatski ulici v Harbinu so pisarne neke japonske firme, ki se posebej bavi z izvažanjem opija na Kitajsko. Opij imenujejo »japonske vojaške zaloge« in ga prevažajo na japonskih ladjah v Tientsin, Peking, Hankav in druga pristanišča. Ravnatelj te pisarne je častnik japonske vojske, prav tako pa tudi glavni uradniki. Vsi so oblečeni civilno, tako da se zdi, da so navadni trgovci.

Vsak dan se vozijo tovari opija na Kitajsko pod krinko japonskih vojaških zalog, namenjene pa so japonskim komandam, kjer koli se te nahajajo. V krajih, kjer teh japonskih komand ni, naslovijo opij japonskemu konzulatu. Japonske vojne ladje prevažajo opij vzdolž vse kitajske obale, japonske topničarke pa delajo isto po vseh kitajskih rekah.

V Dairenu, Mukdenu, Harbinu, Kirinu, v Tientsinu in drugih mestih imajo Japonci tovarne za fabrikacijo morfina, heroina, kokaina in drugih narkotičnih sredstev. Letna produkcija dosega vrednost stotin milijonov dolarjev.

Skupno z ostalim svetom se bori Ženeva, da bi ukrotila to pogubno razvado, vendar je zelo malo upanja v kakšen opazen uspeh tako dolgo, dokler japonska hobotnica ni uničena. Brez dvoma tvori del japonske politike namen, da se zastrupi ves svet. Čim bolj bi uspelo Japonski, da bi podminirala druge narode s temi telo in dušo uničujočimi sredstvi, tem laže bi jih podjarmila. Logiki načrta ni kaj oporekati. Zamisel in izvršitev pa je mogoča samo sinovom boginje sonca. (Po srednjeveški zamisli, ki je na Japonskem še deloma danes razširjena, so Japonci sinovi sončne boginje in zato »višji« kakor vsi ostali ljudje. Op. prev.)

Dne 24. februarja l. 1934. je v časniku »The Saturday Evening Post«, g. Edgar Snow takole popisal sedanje stanje mandžurskega trgovanja z mamili:

»Nedavne ugotovitve Stuarta Fullerja, ki jih je poslal predsednik Roosevelt v protest proti opijskemu monopolu v državi »Mandžukuo«, opijski komisiji Društva narodov, je bil le mil opis pogube, ki tukaj vlada. V samem Harbinu je več kakor 200 pooblaščenih trgovin za prodajo opija, heroina in morfija. Neki tuj konzularni uradnik me je poučil: »Dovoljenja za trgovine imajo večino Korejci in Japonci«, vendar pa vsakdo lahko kupuje, za to ni treba nikakšnega dovoljenja. Da bi preizkusil to poročilo, sem prosil nekega Kitajca, naj mi pokaže najbližjo postajo za mamila. Tam so mi ponudili injekcijo heroina za dvajset bakrenih novčičev...«

»Teoretično je bil monopol ustanovljen zato, da bi dosegel popolno uničenje, v praksi pa je dal silno pobudo za produkcijo in konzum. Neka avtoriteta mi je izjavila, da ni nič manj kakor dvajset odstotkov vseh japonskih in korejskih podložnikov v Mandžuriji direktno zvezanih s trgovanjem z mamili.«

Ako ubijaš ljudi s krogli, bombami in granatami, te to stane denarja, ako jih pa ubijaš s strupi in imaš pri tem še velike dobičke, ni to le dobičkanosen posel, temveč tudi sijajna vojaška strategija.

Tako sklepa Japonska.

Zakaj resnično: Japonska ne omejuje svojega trgovanja z mamili na Kitajsko. Ogromne količine pošilja na severni kakor tudi južni del ameriškega kontinenta, na Filipine, na ves Malajski polotok, na Javo, Sumatro, Borneo, Avstralijo in Novo Zelandijo.

Če že ne zaradi kakšnega drugega razloga, bi že zaradi tega samega moral zadeti Japonsko vsesplošen bojkot. Tako bi bilo mogoče ustaviti to najpogubonosnejšo vseh razvad, ki se skrajno vznemirljivo širi.

Kaj stori policija kakršne koli države, ako ujame trgovca z mamili? Aretira ga in po zakonu ga zaprejo.

Kako je mogoče Japonsko ovirati v njenem svetovnem trgovanju z mamili?

Ali je Društvo narodov karkoli doseglo s svojimi konferencami in odbori? Nič! Tudi v bodoče ne bo ničesar doseglo, tako dolgo dokler lahko Japonska nadaljuje s svojim zaviranjem s pomočjo laži in hinavščine.

Ni mogoče, da bi si človek dovolj krepko predočil, da istočasno, ko dela Japonska dobičke in uganja politiko presenečenja za ostali svet (pisano l. 1937. Op. pr.), ko pospešuje hazardne igre in druge razvade med tujimi narodi, prepoveduje svojim lastnim zemljakom, da bi se privadili

mamilom ali pohajali v igralnice. Japonca, ki ga v Mandžuriji najdejo v kakšni igralnici, gotovo preženejo na Japonsko. Ako Japoncu dokažejo, da kadi opij ali da je navajen na druga mamila, ga obsodijo na pet let ječe.

V majhni knjižici, ki jo japonsko poveljstvo razširja med vsemi japonskimi vojaki, ki služijo v Mandžuriji, lahko čitamo sledeče predpise:

»Paragraf 15.: Uporaba mamil je nevredna vzvišene rase, kakršno predstavljajo Japonci. Le manjvredne rase, rase, ki so izrojene, kakor Kitajci, Evropci in Indijci se poslužujejo mamil. Zato jim je sojeno, da postanejo naši sužnji in da končno izginejo.«

»Japonski vojak, ki je kriv, da je uporabljal mamilo, postane nevreden, nositi uniformo cesarske japonske vojske in častiti našega božjega cesarja.«

Kakor v vseh primerih, najdemo tudi tukaj izjeme in kljub tem zapovedim so mnogi častniki japonske vojske postali žrtve mamilne razvade; ujeli so se takorekoč v lastni pasti.

Situacija je bila tako resna, da se je zaradi nje zelo vznemiril general Muto, tedanji glavni komandant japonskih sil v Mandžuriji in prvi »Izredni pooblaščen poslanik v državi Mandžuku«. Napisal je tajno okrožnico z datumom 3. maja 1933, v kateri je mojega šefa opozarjal na neka dejstva:

»Visoka vojaška komanda je izvedela, da mnogi japonski častniki zahajajo v igralnice in v še hujše lokale, kjer kadijo opij. Navadili so se na uporabo strupov. Komanda vas na ta dejstva opozarja in bi vas rada opomnila, da je del dolžnosti špionažne službe, paziti na privatno življenje častnikov, posebno mlajših, in da komandi takoj sporoči vsako dejstvo, ki se tiče njihovega vedenja, takšnega, kakršno bi moglo zmanjšati ugled cesarske vojske in zaradi katerega bodo krivci brez odloga poslani domov.«

General Muto je bil med sebi enakimi skoraj sam; bil je vseskozi plemenit človek. Zaradi svoje profinjene narave se je upiral politiki, ki je prebivalstvo plenila in ga navajala na razvrat. Poskušal je ovirati rast nabreklega militarizma in ovirati njegove brezobzirne metode. Izredno junaško je poslal v Tokio protest, v katerem je opisoval podlosti, ki jih je japonsko vojaštvo zakrivilo proti Kitajcem. Prosil je, da bi se zavrta emigracija japonskih zločincev v Mandžurijo in omejile neomejene pravice žandarmerije. Storil je, kar je bilo v njegovih močeh, da bi ublažil trpljenje mandžurskega ljudstva in končal krivice, ki jih je moralo trpeti. Zvest svojemu sijajnemu značaju je zdržal v svoji osebni križarski vojni, dokler se ni prepričal, da njegov glas v Tokiu ne najde odziva, da je glas vpijočega v puščavi. Obupan in premagan je pisal cesarju plemenito pismo, v katerem mu je izrazil svoje vroče želje, da bi se japonska politika proti Mandžuriji spremenila in omejila oblast vojaštva. Končal je s tem, da je prosil milosti za Kitajce v Mandžuriji, katerih edina krivda obstoji v tem, da so jih podjarmili.

Nato je izvršil samomor dne 27. julija l. 1933.

V vednem strahu, da bi jim resnica škodila, so Japonci razglasili, da je general Muto umrl na »paralizi srca«. In ta verzija je premotila velik del sveta.

Iz angleščine prevedel Branko Rudolf.

BLAŽ STRNIŠA

BOGOMIR MAGAJNA

(Konec)

Četrť ure pozneje so se razprostrla pred njim orjaška vrata — na desni Planjava, na levi Brana. Ta hip se je prebudil iz svojega stanja in začudeno gledal pred se. Kako je gori dospel, ni vedel in ozrl se je na vse strani, da bi zagledal trumo gimnazijk, od katerih se je, kot se mu je zdelo, pravkar poslovil. Polagoma se je začel zavedati, kje je in polastila se ga je velika tesnoba. O, kdo je bila tista sila, ki ga je prestavila v te višine?

Z vrh sedla navzdol se je točila proti njemu reka rododendrona, rdečega kot kri. Pod to reko so se na sinjezelenih tratih pasle krave. Nekatere pa so stale nepremično, strmele nekam naprej in prežvekovala. Planjava je bila obarvana z rdečim sijem zahajajočega sonca in tudi snežene lise na nji so se svetlikale v eterični barvi. Brana pa je bila neslišno pogreznjena v violetni soj, le njen vrh je žarel kot zubelj, ki gori pa ne zgori. Toliko ga je prevzelo to čudo, da je položil gosli pred se na tla, razprostrl roke in dolgo nepremično strmel z dvignjeno glavo na oba orjaška vrhova in s toliko pobožnostjo, kot bi bil pri maši. Kako naj bi se drznil plezati na enega izmed teh vrhov! Še reke, ki se točijo po strminah navzdol, so se izpremenile v kamen; drevesa ob vznožju so sklonila svoja debla do tal in veje si ne upajo kvišku. Kot orjaški bakli sta se mu zazdela vrhova. Sončno luč mečeta daleč po svetu, medtem ko doline ne vidijo več sonca. Ali se ne bo prikazal na enem izmed vrhov angel, ki sega s svojim telesom do neba? Saj z vrha do neba ni bilo daleč in se je zdelo, da se živa temnosinja modrina neba naslanja na oba vrhova.

Ob petrolejki, ki je brlela v spodnjem prostoru kočē na Kamniškem sedlu, je sedel Blaž Strniša na mizi. Ena noga mu je prosto bingljala navzdol, drugo je upiral na stol. Telo se mu je zibalo v ritmu loka, ki je drsel po strunah. Igral je v koči že tretji večer. Sedaj pa ni bila njegova godba toliko razigrana kot prejšnje dve noči, ko so ga gorniki spremljali z vriskom in petjem. Ko je Blaž stopal po sedlu navzgor, je menil da stopa skozi sveto tišino, v kateri ne bo srečal živega človeka, in zajemal ga je svet strah pred to tišino. Ko pa je našel v koči trumo veselih ljudi, se je kakor sproščen povrnil v navadno življenje in se ni branil, ko so ga gorniki prosili, naj jim gode. Radi svoje godbe je postal najjimentnejša oseba v koči, kar mu je laskalo in se je polagoma povzpел do tega, da so ga morali večkrat prositi, naj jim gode. Oskrbnica je bila vsa vesela, da je prišel gori in ni mu hotela ničesar računati, saj je on pripravil goste do tega, da so potrošili dosti več kot bi sicer.

Teh nekaj dni ni odšel na Brano. Čimbolj jo je gledal skozi okno ali izpred hiše, tem bolj se je bal te ogromne piramide. Pa tudi gorniki niso odhajali na njen vrh. Njim se je zdela Brana preblizu in premalo slavna. Odhajali so raje mimo prepadov proti Turski gori in na Skuto in na Grintavec, ali na desno čez Planjavo proti Ojstrici, ali celo na Mrzlo goro. Blažu pa se je zdelo, da se gorniki Brane boje. Ni se pa odpovedal želji, da bi šel na vrh. Grabila ga je celo od ure do ure bolj, a je odlašal, kakor bi pričakoval nekega posebnega nagiba, ki bi ga prisilil, naj gre. Ta tretji večer pa nikakor ni mogel igrati veselih pesmi.

V levem kotu pred seboj je zagledal nenavadno dekle. Iz obraza te gornice, ki je bil od sonca skoraj črn, je zastrmel vanj dvojje velikanskih sinjih oči. Prav za prav so bile te oči prve, ki jih je zagledal. Bile so tolike, da so zavzemale polovico drobnega obraza. Gornica je bila vitka in močno shujšana in oblečena povsem skromno. Nihče se ni menil zanjo. Pred njo je stala na mizi skodelica čaja, katerega pa je komaj pokusila in strmela potem nepremično pred se. Ko je zagledal njene oči, je čutil, da ne bo mogel igrati veselo. Gostom ni bilo do resnih napevov. Dolgočasili so se in odhajali drug za drugim spat. Dekle pa je poslušalo vsak zvok z nenavadno pozornostjo. In kakor bi bil od tistih oči omamljen, se je sam vedno globlje pogrezal v godbo in so se mu zdeli vsi zvoki, ki jih je priklical iz strun, nenavadno živi in od njega samega še nikoli doživeti.

Neizmerno gorje ga je zajelo in čutil je, da mu trepetajo ustnice. Le kaj je skritega v tistih prečudnih očeh, da mora igrati in lahko igra tako kot ni igral še nikoli. Dekle je vstalo in ko je šlo mimo njega, so se njene ustnice nasmehnile kot v zahvalo. Vzklikniti je hotel, naj počaka, pa ni spravil nobene besede iz sebe. Vprašal je oskrbnico, če opozna to prečudno dekle, pa mu je pojasnila, da jo pozna sicer po obrazu, po imenu pa ne, ker se ona nikoli ne vpiše v knjigo. Sama pride na vrh in sama odhaja. Z nikomur ne govori in ne mara za družbo. »Glejte, niti čaja ni popila,« je rekla oskrbnica. To noč ni mogel zaspati na skupnem ležišču. Truma gornikov je bila pogreznjena v globoko spanje, on pa je nepremično strmel v strop, medtem ko je minevala ura za uro. — »Le kje sem že videl tiste oči?« — Gorje, ki ga je zajelo med godbo, ga ni zapustilo. — Njegovo ležišče je stalo tik ob lini. Ko se je začelo svetlikati in so začeli vstajati onkraj line iz teme ogromni obrisi Brane, se ga je polastil nemir. Brana je bila kakor velikanska prikazen iz sanj. V teh hipih se je zavedel, da mora na vrh.

Vstal je in odšel potihem, da bi ne zbudil drugih, po stopnicah navzdol. Ko je stopil iz koč, je vel mrzel veter. Nad Planjavo so plahutale megle kot orjaške zastave in se zibale čez severno steno navzdol proti Logarski dolini. To ga je navdalo z rahlim strahom. Vendar je krenil na drugo stran proti Brani. Pohitel je proti njenemu severnemu melišču in ko je stopil na kamnito polje, je zagledal daleč onkraj melišča visoko vitko deklinasto postavo, ki se je že vzpenjala na severni greben. Obstal je in nemo strmel proti tisti postavi, toda ta se je naenkrat skrila med visokimi čermi: »Ali je bila ona, ali pa je bila le posebljena misel?« — Mimo njega je zažvižgal veter. Globoko pod njim je ležala Logarska dolina pogreznjena v temo. Na njenem zahodnem koncu se je dvigal velikanski amfiteater mračnih gora: Mrzla gora kot okamenela rebra okostenjaka, ki je v svojem koščenem naročju udušil že marsikatero mlado življenje; Turska gora, ki jo od južne strani v dolgi vrsti stražijo visoki molčeči suličasti stolpi; vse tri Rinke s svojimi neizmernimi prepadi. Gledal je visoki slap, ki je na dnu kotline drvel čez prepad, vendar ni slišal njegovega šuma. Vse se mu je zdelo kot prikazen iz sanj in zopet je podvomil, ali je res videl dekle na severnem grebenu. Zazdelo se mu je, da mu postajajo noge svinčeno težke in moral je zbrati vso voljo, da se je napotil naprej.

Ko se je približal grebenu in se oprijel prvega kamna, se je ta naenkrat premaknil in zgrmel z zamolklim ropotom navzdol. Za njim je poskakovalo stotero manjših kamnov, kot da so naenkrat vsi oživel. Ko se je

vendar vzpel na greben, se je zopet zbal. Na drugi strani je zijal prepad, poln črne teme. Sam greben je brez vsake nevarnosti, toda Blaža je prevzela misel: »Kaj ko bi me na tem mestu zagrabil napad in me vrgel v črno temo teh globin?« — Občutje strahu ga je zapustilo šele, ko je došel v široki kamin. Ozrl se je navzgor, da bi zagledal tisto dekle. Kamin je bil prazen. Na desno in levo so ga zapirale hrupave stene. V tej samoti se ga je polastilo mučno občutje. Menil je, da samo sanja, da se v resnici nahaja v blaznici in sanja zato tako, ker mu je danes Alojzij Miškot pripovedoval o Brani. Da bi pregnal to občutje, je začel hlastno plezati navzgor. Ko je došel iz kamina, je zagledal pred seboj podobo, ki je bila podobna fati morgani, prividu in ne resničnosti.

Komaj sto metrov pred njim je visel v temno modrino neba vitki vrh Brane z železnim križem, obsijan od prvih zlatorumenih sončnih žarkov. Poleg križa je sedela tista neznana gornica, tudi sama vsa obsijana s soncem. Desnica ji je počivala vrh gore, levica ji je objemala križ, na katerem je počivalo tudi njeno čelo. Šel je plašno naprej in ko se ji je približal na deset sežnje, je obstal, ne da bi si upal naprej. Počasi je okrenila glavo proti njemu in se mu nasmehnila. Velike oči pa so nemo počivale na njegovem obrazu. Kakor zaklet od te lepote je pohitel do nje in zopet obstal. Pokazala mu je z roko, naj sede poleg nje. »Nič se me ne boj,« je rekla. — »Jaz gledam tja pod Skuto proti Podom in mimo njih navzdol.« — »In kdo si ti?« — »Jaz sem Helena M...«.

Po kratkem presledku je nadaljevala: »Nikoli nisem slišala godca, ki bi igral tako kot ti. Zdelo se mi je, da ne igraš ti, ampak on, ki ga ni več. On ni nikoli igral na gosli, toda to, kar si igral ti, je mislil on nekoč: Hiteti naprej in naprej navzgor kot bi bele ceste vodile po prepadih in ne vrtoglave čeri. Po tistih cestah sem ga spremljala vedno, dokler se ni ubil. Ubil se je pred tremi leti in je bil moj fant. Poglej tja pod Skuto — sedaj se lomi sončni sij na Podih — pojdi od Podov na levo navzdol! Ali vidiš tisto črno temo pod njimi?« — »Vidim.« — »V tisto črno temo še ne more sonce, ker vodi tema v prepad. Prepad ni velik — komaj petdeset metrov je globok ali morda nekaj več in vendar se je v njem ubil on, ki je sicer meril z dlanmi orjaške tisoč-metrške prepade. Potem so spuščali njegovo truplo po vrveh v dolino in je na tej poti njegovo lepo čelo udarjalo s skale na skalo. Ali vidiš tisti prepad?« — »Vidim.« — »Vedno sem ga spremljala na njegovih potih. Tistikrat pa je šel sam. Ne bom ti pripovedovala, zakaj, toda če bi šla jaz z njim, bi se ne ubil. Po njegovi smrti sem molčala mesece dolgo in skoraj ničesar nisem zaužila takrat. Zdravnik me je hotel poslati v blaznico, ali verjameš, v blaznico.« — »V blaznico,« je ponovil šepetaje. »Jaz pa nisem hotela v blaznico, čeprav sem res blazna. Ali si srečal kakega človeka, ki bi govoril tako blazno, kot govorim jaz — in moje početje ni početje zdravega človeka? Kaj naj bi počela z zdravjem duše? Tako zdravje bi bilo zame pusto in dolgočasno. Verjameš?« — »Verjamem.« — »Danes se mi zdi, da ni na svetu bolj dolgočasnih bitij kot so popolnoma uravnovešeni ljudje in še hujše je, če so ti ljudje popolnoma zadovoljni s samim seboj. Poslušaj tudi to: Izmed tisoč žensk je komaj ena, ki lahko neizmerno ljubi in tista ženska sem jaz. Neizmerna ljubezen lahko poveleča telo, da postane lahko kot oblaček nad goro. Zato sta se Kristus in njegova mati lahko dvignila tudi s telesom v nebo — verjameš?« — »Verjamem.« »Jaz bi se silno rada ubila — toda ubiti

se prostovoljno je greh. Zato tavam dan za dnem nad prepadi in prosim Boga, naj mi nakloni to milost, da bi se ubila po nesreči; naj on sam izpodmakne kamen izpod mojih nog. Potem bi lahko poletela k svojemu fantu. Plezalci bi se čudili, če bi vedeli za poti, ki sem jih napravila, jaz pa pripovedujem to le tebi, ker si igral tako kot je mislil on. Le zakaj si ti prišel v črni nedeljski obleki na ta vrh? Kaj te je prignalo sem gori? Ali si tudi ti blazen?« — »Tudi jaz sem blazen,« je vzkliknil Blaž Strniša. »Zato si prišel v nedeljski črni obleki na ta vrh in se mi zdiš, kakor da je prišla zemlja k meni po slovo. Le tisti je pravi gornik, ki gre na goro kot blazen.«

Zastrmela je zopet proti Podom, ki so bili sedaj močno osvetljeni kot močno osvetljene kulise na odru. V ogromnih žrelih med Tursko goro, Koglom in Brano pa je še vedno vladala tema. Na terasah pod Podi pa so se nizale zelene trate vse obrobljene z rododendronom: kraljestvo divjih koza in planinskih ujed. Heleni so drhtele ustnice, ki jih je premikala, kot bi nekaj šepetala. Vedno bolj se je pogrezala vase in sinjina njenih oči je čudno lesketala. Zdelo se je, kakor bi pozabila, da se poleg nje nahaja še en človek. Blaž je strmел v tiste oči in so drhtele ustnice tudi njemu. Ko se je zopet ovedla, je govorila naprej: »Lepoto presojajo ljudje napačno. Najvišja lepota nikoli ne ustvarja veselja — najvišja lepota pogrezne človeka v stanje, ki je blizu smrti. Najvišja lepota in smrt sta si sestri, ki dopolnjujeta druga drugo. Le tisti, ki je vzljubil smrt, se lahko dvigne v svojih delih do neizmernih višin. Zato se umikajo navadni ljudje pred veliko lepoto in si žele komedij.«

Vstala je in vstal je tudi on. Spoznal je, da hoče naprej in jo je zaprosil, naj mu dovoli, da jo spremlja. Nasmehnila se je: »Le pusti me, naj hodim sama, saj se mi zdi, da bo tvoja pot težja kot moja. Ako pa so tvoje strune res prisluhnile njegovim in moji duši, poklekni, ko me ne boš videl več, pred tale križ vrh gore in prosim iskreno Boga, naj mi nakloni to milost, da bi se kmalu ubila.« — Tiste sinje oči, ki so strmele vanj so ga ob tej prošnji toliko prevzele, da je prikimal kakor sugeriran. Helena je pristopila tik njega in mu podala roko z nasmehom, ki je bil ves izgubljen. Potem se je urno okrenila in odhitela proti grebenu. Uro dolgo je nepremično gledal za njo. Videl je, kako se je izgubila za grebenom, potem jo je zagledal nad prepadi pod suličastimi stolpi, potem jo je videl še kot nezatno točko, ki se je vzpenjala po vzhodni strmini Turske gore. Vedno manjša in manjša je postajala ta točka in končno utonila v plasteh ozračja.

Neizmerno koprnenje, da bi poletel za njo, ga je grabilo, toda stal je kot prikovan na svojem mestu, kot bi bile njegove noge zaklete, da se ne morejo ganiti nikamor. Skušal je potlačiti neko nedoločno golčanje, ki mu je sililo iz grla. Okrenil se je z veliko muko in se vrgel pred križ na kolena. Potem je začel jecljaje moliti in je bila njegova molitev polna neke veličastne groze: »O Bog, o Bog vsemogočni, ti, ki lahko povzročiš kar koli hočeš, daj da bi se ona ubila še danes, jutri; stori tako, da bo njeno lepo telo omahnilo v prepad in se spojilo s smrtjo, po kateri hrepeni; daj da bi njena duša dohitela neizmerno lepoto; daj o Bog, stori, da bi se ubila Helena...«

Molitev je prekinil skoraj živalski krik. Velikanski zubelj je šinil z vrh Brane pod nebo in drvel potem nazaj izpod neba v ogromnih grivastih ognjenih slapovih na vse vrhove in z njih kot neizmerni hudourniki

v prepade. Zvrnil se je na tla in njegovo čelo je začelo butati v železni križ. Na ostrem robu se je presekala koža na čelu in na sivo kamenje pod križem se je cedila kri.

Nesrečni stvar se je prebudil šele pozno popoldne, ravno ko je nevihta divjala nad njim in krog njega. Ni se takoj zavedel, kje je. Zazijal je poln groze v črne oblake, ki so drveli tik nad njegovo glavo z veliko naglico navzdol proti prepadam. Blisk za bliskom je udarjal iz njih. Peklensko bobnenje se je spajalo z ropotom in regljanjem kamenja, ki se je kotalilo pod njim v prepade. Zdaj pa zdaj je zatulila burja, v kateri so se oblaki zvrtnčili v pošastne lijake, iz katerih se je zaganjal dež. Mimo njegovih nog se je zakotalila po pobočju kot glava velika ognjena krogla, ki se je naenkrat razpršila z oglušujočim treskom na vse strani. S krikom se je oklenil križa in začel tuliti od strahu, kot so v takih trenutkih tulili ljudje pred davnimi tisočletji. Potem je zagledal v črnem mraku pred seboj koč na sedlu, sedaj šele se je popolnoma ovedel, kje je. Planil je kvišku in stekel proti grebenu. Niti velika skala, ki je šinila čez njegovo glavo v prepad, ga ni zaustavila. Šele ko je pridrvel v koč, se je zopet spomnil Helene in prevzela ga je neizmerna bolečina. Te bolečine ni potešila niti mavrica, ki se je kot orjaški most bočila nad Logarsko dolino.

V Logarski dolini ni znal več s svojo godbo razvedriti družbe. Igral je brez čustva, brez doživetja, brez vsake vsebine. Letoviščarji so ga poslušali potrpežljivo, kot bi poslušali berača, ki hoče nekaj prislužiti in zato vrti lajno. Potrpežljivo in malomarno so metali dinarje na njegovo mizo. Blaževe misli niso šle z godbo, potovale so nekje visoko nad prepadi in iskale ženske, ki ima sinje oči; iskale so tistih stopinj, po katerih je hodila Helena. Blaž ni nikoli poprej ljubil ženske. Ljubezen je bila zanj nepoznani pojem. Niti se ni sedaj zavedal, da je ta čudna živ, ki se je ucepila vanj, ljubezen sama. Bila pa je ta ljubezen brez vsake mesene primesi, ni šla niti za organi niti za orgazmom. Bile so je same velikanske sinje oči in srce. Ta ljubezen ni imela telesa. Bila je toliko silna, da je bila podobna že blodnji, ob kateri je Blaž pozabljal, da se nahaja v družbi ljudi in je njegov pogled bolščal daleč ven iz tistega prostora. Če bi mu kdo zašepetal na uho: Glej jo Heleno, kako stoji vrh gore; razprostri roke in poženi se do nje, bi res razprostrl roke in skušal poleteti.

Kako naj bi ga doumeli ti blazirani ljudje, ki so se pritepli od vseh krajev Evrope v to Logarsko dolino, ne zato, ker so čitali, da je ena izmed najlepših dolin sveta; ne zato, da bi prisluhnili neizmernemu molku, ki vlada med vrhovi; ne da bi potovali mimo potokov rododendrona navzgor proti srebrnemu slapu, ampak zato, ker so upali, da bo ta kraj vsaj za hip pregnal njihovo prazno naveličanost do vsega in so zato romali iz kraja v kraj. To bogato ljudstvo, ki je v pižamah sedelo ob mizah, je zdehalo ob njegovi godbi, ko je igral slabo — zdehalo bi pa tudi, če bi igral dobro. Kakor vselej, ko so kam prišli, tako so tudi sedaj spoznali, da ni stvari, ki bi mogla pognati novo vedrino v njihove žile. Ničesar posebnega se ni pripetilo, odkar so bili tu, izvzemši tistega dogodka, ko se je študent plezalec ubil na Mrzli gori. Tisti dan, ko so ga razbitega privlekli v koč, je postalo njihovo razpo-

loženje nekoliko živahnejše in gospodične so z naslado metale cvetje na krvavi razbiti obraz, ki je počival na nosilih.

Blaž je igral in igral naprej, kakor bi pozabil, da mora nehati, čeprav ga ni nihče več poslušal. Končno je pristopila neka gospodična, zazdehala tik njega in vzkliknila: »Ali si popolnoma bedast, ali kaj? Zaigraj nam kaj takega, da bomo lahko plesali, ti prismuknjeni muzikant!« Zdrznil se je in ubogal. Nekaj parov se je dvignilo od miz in začelo leno plesati. Široke svilene hlače žensk so se opletale krog pisanih moških hlač. Blaža je zagrabilo mučno občutje, da ne bo mogel odigrati valčka do konca — toda prav tedaj je stopil v sobo vodnik, vrgel svoj nahrbtnik v kot, pristopil k Blažu in zaklical nejevoljno: »Prenehaj s tem valčkom, da ti ne razbijem tisto pleče na glavi.« — Blaž je hipoma prenehal in strmel kakor začuden v vodnika. Toda krog tega so se že zgrnili letoviščarji, kakor bi po njegovem obrazu spoznali, da se je pripetilo nekaj posebnega. Od vseh strani so silili z vprašanji vanj. Vodnik se je boril s samim seboj, ali naj bi tem ljudem povedal, ali ne — končno ga je premagala želja po imenitnosti, ki jo bo dosegel s tem, da je prvi prinesel novico v ta kraj in je oznanil glasno: »Danes se je ubila v severni steni Grintavca neka Slovenka iz Zagreba, neka Helena M. . . Ko je šla navzdol, se je od stene utrgal kamnitni plaz, jo posnel s seboj in jo na dnu popolnoma zmečkal.« — Tisti, ki niso razumeli jezika, so živahno spraševali druge, naj jim raztolmačijo, kaj se je zgodilo in potem so vsi vprek spraševali, ali bodo ponesrečenko prinesli v to kočo . . .

Blaž Strniša je med tem vrvežem izginil neopazno iz koč. Napotil se je v noč proti vzhodni strani. Obraz mu je bil sedaj bebasto spačen, spodnja čeljust povešena navzdol. Noge so motovile same po sebi naprej in se opotekale, kot bi bil pijan, čeprav ni pokusil vina. Ni zapazil rojev zvezd, ki so viseli nad njim, niti ni vedel za cilj. Taval je proti vzhodu v neznano pokrajino poln neizmerne otožnosti. Komaj se je po par urah zavedel, da je došel na široko cesto, ob kateri se je svetlikala reka. Ni mogel več jasno misliti. Možgani so ga zboleli, kot bi brodil nekdo z železno roko po njih. Kar naenkrat se je zarežal glasno, v prihodnjem hipu pa se je zopet pogreznil v tisto drugo ravnino duše.

Skozi neizmerno temo vesoljstva so zasijale vanj tiste silno lepe sinje oči. Sedaj ni bil njegov nasmeh več bebast, ampak tih in miren kot nasmeh otroka. Stopinje so ga vodile za tistimi sinjimi očmi, ki so počasi plavale skozi vesoljstvo. Razprostrl je roke, da bi ujel oči v svoje naročje, toda sedaj so naenkrat izginile. Kriknil je. Pred njim se je dvigala visoka črna senca kot pošast. S trepetajočo roko je segel v žep, vzel iz njega vžigalice, strmel dolge minute v tisto senco: »Za tisto senco so sinje oči.« Prižgal je vžigalico in jo pritaknil k sencu. Minuto pozneje je šinil visok plamen proti nebu. V daljavi je zvonilo kot zvonjenje zvona — potem je zaslišal visoke krike blizu sebe. Truma ljudi je drvela proti gorečemu kozolcu. Zagledali so neznanca, ki je stal z razprostrtimi rokami v bližini požara. V eni je držal gosli, v drugi je tiščal škatlico vžigalic. Nekaj moških je planilo k njemu. Prvi izmed njih mu je iztrgal gosli iz dlani in ga treščil z njimi po glavi, da se je takoj zvrnil na tla, drugi so na vso moč brcali s škornji v njegovo telo.

Prebudil se je drugi dan ves zabuhel v celjski bolnišnici. Potem so ga odpeljali v ljubljansko umobolnico nazaj. Ko je došel na oddelek, mu je prihitel nasproti Alojzij Miškot in ga objel krog vratu.

DIONIZIJEV PLES

ZIMA VRŠČAJ

Serafina, Aleksandra, Vida, Margareta, Helena in Meta. Šestero mladih brhkkih deklet in z njimi Filomena, nekoliko starejša od njih. Razgretih lic so se vzpenjale v hrib, glasno so se smejale in govorile vse povprek. Oprtane so bile z nahrbtniki in s praznimi košarami. V nahrbtnikih so nosile jestvine, košare pa so vzele s seboj, da si jih napolnijo z grozrdjem. Meta je namreč povabila svoje prijateljice v vinograd svojega očeta — brez njegove vednosti — in z njimi je prišla tudi Filomena, Vidina sestra, ki je imela debel glas in trštato, visoko telo. Dekleta so jo imele rade, ker je bila uslužna in ljubezniva in ker je znala lepo igrati na klavir. Meta jim je povedala, da imajo v letni hiši klavir in nalašč so vzele Filomeno s seboj, da jim bo kaj zaigrala.

V travi so ležale zrele hruške, bukov gozd onkraj sadovnjaka je rumenel, zrak je bil čist, v dolini so se sončile ajdove njive. Sredi zelenja se je prikazala letna hiša. Zelene oknice so bile zaprte in vrata so bila zaklenjena. Ko jih je Meta s težkim ključem odklenila, so dekleta z glasnim vriščem planile v hišo in kmalu so bila vsa okna na stežaj odprta. Svež jesenski zrak je napolnil zatohle sobe in dekleta so z glasnim čebljanjem ogledovale velike rogove srnjakov, ki so viseli po stenah, nagačene ptiče in drugo gozdno divjad, lovsko orožje, nože, puško in drugo. Stene so bile prepolne teh reči. Kmalu so staknile klavir in Aleksandra, najlepša in najbolj neugnana med njimi, je neusmiljeno tolkla po tipkah. Filomena je ob neubranih zvokih skremžila obraz in pristopila k njej. Rahlo jo je odrinila, pobožala po rokah in zaprla klavir. Viku in kriku ni bilo ne konca ne kraja. Hodile so po vsej hiši, plesale, norele, vriskale in pele.

»Hej dekleta, najprej se najejmo!« je predlagala Aleksandra. »Filomena naj bo mati, ona naj razdeli enake deleže!«

Filomena je božajoče pogledala Aleksandro in prikimala. Izložile so jestvine na sredo mize in Filomena je jela deliti. Ko je razdelila, je prisedla k Aleksandri in ji mazala maslo na kruh, ponudila ji je sol, rezala ji slanino na drobne kosce in Aleksandra si je dala streči kakor razvajen otrok.

»Tebi je dobro, Aleksandra!« je preko mize vzkliknila Serafina.

»Filomena, da ne boš ostala lačna!« je bleknila Helena, videč, da daje Filomena vse boljše kose Aleksandri. Filomena je zardela, Aleksandra pa je veselo skomignila z rameni.

Filomena je vstala in stopila h klavirju. Bila je sloka in suha in ko je sedla, je upognila hrbet. Črni lasje so dajali njenemu temnemu licu tuj, trd izraz. Predno je zaigrala, sta ji roki za hip počivali na tipkah. Dekleta so utihnile in Filomenini prsti so izvabili prve glasove tiho, umerjeno, ubrano. Glavo je nagnila naprej, še bolj usločila hrbet in igrala vedno glasneje.

V globokem umevanju umetnikovega hotenja se je v igri uspešno izogibala lastnih teženj in v veliki vdanosti se je držala njegove poti.

Obraz se ji je med igro močno spremenil. Med očmi se ji je zarezala guba in stisnjeni ustnici sta trepetali. Bežno se je ozrla v Aleksandro in se bolno nasmehnila. Za hip je prekinila igro in polglasno rekla:

»Pleši, Aleksandra!«

Aleksandra je stopila na sredo sobe. »Toda ne na to žalostno muziko,« je rekla in sezula čevlje. Filomena je zaigrala veselo, poskočno melodijo in Aleksandra je zaplesala, najprej složno in umerjeno. Glasovi so postajali poskočnejši, Aleksandrini gibi živahnejši. Bila je lepa. Rjavi lasje so obdajali bled, ozek obraz, oči so bile temne in prevelike za majhna, nežna usta. Bleda polt ji je sijala, kakor da bi skozi prosojno snov sijalo sonce, kar je dajalo njenemu obrazu neodoljiv čar, dasi njene poteze niso bile sorazmerne. Krasno, nekoliko prebujno telo je pri plesu očitno drhtelo. Aleksandra je bila veliki up mlade plesne skupine »Južnega cvetja«. Filomena ni odmaknila oči od nje. Vedno hitreje je igrala in Aleksandra je plesala vedno bolj divje. Postalo ji je vroče in kar med plesom je trgala obleko s sebe in metala kos za kosom v kot, dokler ni ostala v spodnji obleki. Filomena je pospešila igro in Aleksandrin ples je postal razuzdan, samodopadljiv ples divjakinje. Kar naenkrat pa se je utrudila, sedla na tla in vzdihnila.

»Ah, dosti je teh neumnosti, trudna sem!«

Filomena je zaprla klavir in stekla v kot po Aleksandrino obleko. »Brž se obleci, da se ne prehladiš!«

Z drhtečimi rokami ji je pomagala zlesti v obleko in ji skrbno zapela gumbe na bluzi.

»Veste kaj, dekleta, predno gremo v vinograd, se moramo napiti! Žejna sem! Ali ve niste?« se je oglasila Vida.

»Seveda smo! Vino! Meta, kje so kleti?« so vzklikale vse povprek, navdušene nad novo zamisljivo.

»Nimam ključa od kletnih vrat,« je odvrnila Meta.

»Gremo pa skozi okno! Vino mora biti!«

Stekle so na vrt in Meta jim je pokazala okno v vinsko klet. Bilo je majhno kakor panj divjih čebel in po sredi razdeljeno z navpično železno palico.

»Saj ne moremo skozi!« je rekla Meta.

»O, lahko! Katera je najbolj vitka?« je vprašala Margareta in z očmi so se merile po telesih. Dasi je bila Aleksandra dokaj bujna, je imela vendar ozka, nežna ramena in to je bilo najvažnejše.

»Jaz pojdem!« je vzkliknila in že je lezla z rokami in z glavo v levo polovico okna. Srečno je zdrsnila čez rame in prsi in s pasom obtičala v oknu.

»No? Ne gre naprej?« je vprašala Filomena.

»Potisnite me, ne morem naprej!« je rekla Aleksandra, ki je imela glavo v kleti, noge pa zunaj in je bil njen položaj dokaj smešen.

»Ne gre!« je zastokala z žalostnim glasom, ki je čudno odmeval v kleti. Deklice so se prestrašile.

»Poskusi, morda greš lahko nazaj! Saj sem vam rekla, da ne bo šlo!« je rekla Margareta v skrbih. Pa bilo je vse zaman. Aleksandra je obtičala s pasom v oknu in ni mogla ne naprej ne nazaj. Glasno je zajokala in otepala z nogami. Deklice so se zmedle, ne vedoč kaj sedaj. Filomena je vsa bleda prigovarjala Aleksandri, naj poskusi še malo in naj se s silo potisne naprej. Aleksandra je znova poskušala. Bilo je brez uspeha in v otroški jezi je brčala z nogami, da so dekleta odskočile. Glasno je jokala.

»Kaj!« zavpije Filomena, »na zid se spravimo!« In res je začela z nožem krusiti zid. Morala je biti zelo previdna, da ni ranila Aleksandre. Delo je šlo počasi od rok in Aleksandra je trpela. Vse telo jo je bolelo od mučnega položaja in neprestano je stokala. Dekleta so se menjavale, zdaj je ena zdaj druga dolbla zid. Filomena je tolažila Aleksandro, včasih je z roko segla skozi drugo polovico okna v klet in jo pobožala po laseh. Skrbno je pazila, da bi pri delu prizadejale Aleksandri čim manj bolečin.

»Poskusi zdaj, ptičica ujeta!« je rekla Filomena, ko je bila vdolbina v zidu že dokaj znatna. Aleksandra je poskušala, pa še ni šlo. Žalostno se je cmerila in otepala z nogami. Nazadnje pa je le šlo. Filomena jo je zgrabila za boke in jo potisnila naprej. Aleksandrino telo je zdrknilo in v hipu je stala v kleti na tleh. Globoko se je oddahnila in vse so olajšano vzdihnile za njo. Še med solzami se je Aleksandra glasno prešerno zasmejala in deklice so se pomirjene v zboru zasmejale za njo. Od smeha so imele solze v očeh.

»Ve kar naprej dolbite! Jaz grem pit, zaslužila sem! Hm, tu je mračno, katera gre z menoj?«

Ni še izgovorila in že je Filomena lezla skozi okno, kakor kača se je zvila skozenj in stala ob Aleksandri ter jo objela okrog ramen.

»Pit greva, ve pa dolbite, da bo naša Aleksandra šla lažje ven, kot je šla noter!« je s smehom rekla Filomena in že sta izginili v mračni kleti.

Šli sta po hodniku in za prvimi vrati sta naleteli na velike sode. »Jej, koliko vina!« je vzkliknila Aleksandra. Filomena je odprla pipo in pokleknila pred sod, za njo pa Aleksandra. Pili sta. Po prvih, krepkih požirkih sta si oddahnili.

»Še pijva!« je rekla Filomena in pili sta.

Aleksandra je vstala in se naslonila na sod. Njene oči so bile kalne.

»V pasu me boli,« je rekla, »od tega bedastega okna. Poglej, če se nisem ožulila!« privihala je bluzo in toliko časa bredla po obleki, da si je razgalila del pasu. »Poglej, tu!«

Filomena je zaprla pipo in se vzravnala. Skrbno je pregledala razgaljeno mesto in rekla:

»Odrgnila si se, samo rdeče je, žulja pa ni.« Potem je pogledala Aleksandri v obraz, roki pa sta ji zdrknili po njenih bokih. Aleksandra se je smehljala in gledala Filomeno z motnimi očmi. Filomena je še vedno klečala. Prijela je njeno roko in hlastno vprašala:

»Imaš fanta, Aleksandra?«

Aleksandri so se v hipni zlobi zablistale velike oči, sklonila se je, da se je s prsi dotaknila Filomeninega obraza.

»Imam ga!«

Filomena je spustila Aleksandrino roko in znova pila.

»Še ti pij!« je rekla Aleksandri in spet sta pili z dolgimi požirki.

»Ti, Filomena, jaz sem pijana!«

»Res? Ne verjamem! Zapleši, če si pijana! Vinski ples, Dioniziju na čast! Ples pijane lepote!«

»Brez godbe?«

»Brez!«

Aleksandra je vstala in zaplesala. Filomena je udarjala takt s pestjo po sodu. Aleksandri so se bliskale oči in lica so ji prosojno žarela.

»Sleci se!« je zadušeno vzkliknila Filomena.

Aleksandra je ubogala in v spodnji obleki je kot nora plesala po kleti. Filomena je stala ob sodu in z naprej nagnjeno glavo je strmela v plesalko. Ko se je Aleksandra utrudila, je Filomena planila k njej.

»Lepa si, Dionizijeva ljubica, ali te smem poljubiti?«

»Smeš... sem!« in s prešerno kretnjo ji je s prstom odkazala mesto na licu. Filomena je z dlanmi nežno objela njen vrat in jo strastno poljubila na ustnice.

»Brrrrrr... kako si ploščata!« jo je Aleksandra odrinila od sebe. »Dovolj je teh neumnosti, hitro mi prinesi obleko in mi pomagaj! Uh, kako se mi v glavi vrtil od vina in od tvoje ljubezni, ti moja tršata devica!«

Filomena je prinesla obleko. Ko jo je oblačila, jo je hotela objeti. Takrat pa je Aleksandra naveličano rekla:

»Daj mir, če ne povem svojemu fantu. Pretepel te bo!«

Filomena se je odmaknila, pokleknila in spet pila.

»Kako moreš še piti, meni je kar vroče od vina!«

»Moram piti, ker si taka... Taka kot so vse! Tako običajna! Vse ste enake!« je bruhalo iz Filomene.

»Razen tebe, ki te je pol dedca! Ha! Ha! Ha!«

»Hinavka si! Najprej izzivaš, potem —«

»Pojdi se solit!«

Aleksandra je hotela oditi iz kleti. Filomena pa je planila k vratom.

»Ne pustim te iz kleti!«

»Kaj si znorela?«

Filomena je molčala.

»Ti, Filomena, ne šalim se!« Aleksandra je stisnila pesti in zardela od srda. Stopila je k Filomeni in jo skušala odriniti od vrat. Filomena pa se ni premaknila in v očeh ji je sijala zloba.

»Na!« Aleksandra jo je z naglo kretnjo do krvi opraskala po obrazu z vsemi desetimi nohti.

Filomena pa se je samo skremžila.

»Še daj!« je rekla. »Zdaj si v mojih rokah! Se me bojiš, kaj?« Aleksandra se je besno zakadila vanjo in jo jela obdelavati s pestmi. Filomena jo je objela čez pas in jo stisnila in že sta kakor živ klobčič ležali na tleh. Aleksandra je brcala, grizla, praskala, pljuvala, Filomena pa je z železno roko tiščala njene roke k telesu in se blede nasmihala.

»Le divjaj, Dionizijeva ljubica, le divjaj!«

Takrat pa so planile skozi vrata Helena, Meta in Margareta. Vida in Serafina sta bili predebeli, da bi mogli skozi okno. Prestrašene so deklice obstale pri vratih. Filomena je brž izpustila Aleksandro in vstala. Aleksandra je planila:

»Tepla me je! Ni me pustila iz kleti! Poljubiti me je hotela! Nabijmo jo! Vsa iz sebe se je zakadila v Filomeno in za njo vse ostale. Bile so jo s pestmi, vleklo so jo za lase in suvale z nogami.

»Dovolj!« je končno rekla Meta, ki je bila najbolj zmerna. »Kakšna pa bo!« Odnehale so in Filomena je brez besed urejevala svojo obleko

in lase. Aleksandra pa je v solzah in v smehu pretiravajoč pripovedovala, kaj se je zgodilo. Dekleta so se smejale in se gnetle okrog nizke pipe.

Filomena je odšla iz kleti. Neopazeno je zlezla skozi okno, — Vida in Serafina sta nekam odšli — v hiši je vzela svoj nahrbtnik in suknič ter z dolgimi koraki stekla po bregu navzdol. Kar v čevljih je prebredla plitev potok in legla v gozdu med rdečo praprot.

Ležala je na trebuhu in sloko telo se ji je bočilo od silnega, obupnega ihtenja.

P O R O Č I L A

VIDA TAUFER: VEJE V VETRU

Natisnila in založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Brez letnice. 11 × 13,5, str. 55. Opremila Gizela Suklje.

Mimogrede tole: Lujiza Pesjakova, Prešernova učenka, se je podpisala s končnico, ki so se je oprijele vse slovenske pisateljice. To je zdaj že naša tradicija. Slovniciarji gredo vedno lahkega srca mimo takih dejstev in postavljajo tam svoje modre zakone, kjer jih je najmanj treba. Da bi že enkrat nehali mešati kašo! Naše žene so se jih seveda ustrašile — Tauferjeva tudi.

Ime Vide Tauferjeve je tesno povezano z našo literarno revolucijo prvih dvajsetih let, ki si je našla izraza v Treh labodih, neposrednega odziva v javnosti s svojimi znanimi nastopi v Mestnem domu, in ki je družila celo vrsto ljudi, izmed katerih so si nekateri takoj ustvarili ime, drugim je morda z mladostjo izzvenela tudi pesem, tretji pa so zoreli dalje v tišini: med te moramo šteti tudi Vido Tauferjevo. Oglašala se je tu in tam, v nemški zbirki jugoslovanske ženske lirike smo tudi srečali njeno ime med predstavnicami naše pesmi, toda letos je izdala svojo prvo zbirko.

Vsako literarno delo je obenem osebna izpoved in izpoved neke večje celote. Tudi pričujoče »Vije v vetru«. Ta pesniška zbirka, polna pretresljivih zvokov in globokih sozvanjanz z naturo, zbuja vendar neutajljivo disharmonijo.

Raztrgana si kakor dan na dvoje,
z menoj se smeješ in z menoj ihtiš,
me vežeš trpko kakor smrt v ovoje,
si kakor luč in kakor temen križ.

Kadar s Teboj ob sinji mesečini
slonim ob oknu, zazveni tvoj glas,
in spet bežiš kot veter po dolini,
po sivih stenah iščem tvoj obraz.

Sinja mesečina in sive stene, drobna,
ozka dlan, trudna zemlja, drobna žena,
narcise in podleseki, mak, ki sanja v

snegu rož, srebrna vodna sipina, kamen,
ki se smehlja, vesoljni krog, svet, ki je
pod nama v dolgi, sivi temi ob južnem
vetru toplo razčesan, ranjene roke, belo
drevo, sivi golob, visokonožni pajek,
temni cveti, žalosten obraz, čas, ki
pada v praznoto, večer zastrtih
rok, rdeče rože, ki bledijo sredi gneče
rumenih krizantem, veje, ki bodo oze-
lenele in vode, ki bodo sijale tam na
dnu globanj — to so simboli Vide Tau-
ferjeve. In morda bi nobena oznaka
ne mogla tako živo označiti njenih osnov-
nih potez, kakor niz teh primerov.

Odkrivajo nam roko, ki natanko pozna
učinke zvoka in oblike, ki je dejansko
pregnetla snov, ki ni pustila ničesar ne-
dograjenega. Kar je seglo v njen svet
in ga vzvalovilo tako, da je ta roka, ki
je držala pero, vztrepetala in z ognje-
nimi črkami pesmi začrtala na papir, je
dobilo v resnici svojo dovršeno obliko.
To je treba tem bolj poudariti, ker prav
ženam radi očitajo, da ostajajo sredi poti.
Tega Vidi Tauferjevi ne bo mogel nihče
očitati.

Misel in čustveni svet Vide Tauferjeve
se giblje v smeri, ki se odmika življenju
čedalje bolj, ki išče za neutrušene želje
in hrepenenja odrešitve v drugih sferah.

Smrt, saj ti si plamen,
glej, jaz gorim s teboj.
In kadar zadnja luč
mi pade z mrzle stene
in zadnja roža
v mojih rokah zvone,
bo tvoj obraz svetel, kot je nocoj.

Ob vodi detelja zori in plaka.
Ves dan šepče veter bajke čez livade.
Ponočji gleda mesec bilke mlade,
a ti stojiš in tvoja roka čaka
in čaka vse do jutranjega mraka.

Povej mi, smrt,
boš nad menoj tako obstala,
ko sama v motni vodi bom veslala
venela v vetru in iskala breg!

Tako se Tauferjeva pogovarja s smrtjo, ki ji je plamen, s katerim gori sama. Nehote se človek spomni Gradnika: nisem vedel, Smrt, da si najskrivnostnejša ljubezen. Ta notranja povezanost diha iz vsake besede. Tako se izliva čustvo, ki je bilo zatrto, življenje, ki mu ni bilo dano, da bi se izpelo in ki se z vsem svojim žarom razpne svojemu nasprotju naproti. Kipeče, viharno življenje, polno nevarnosti in posejano z biseri, polno groze in prepelno sreče, vse to se v tej ženi ni izpelo. Ni ji bilo doživeti čustvenih vzponov, ki jih prinaša veliko in široko življenje. Zaprla se je Vase in se pogreznila v ozki svet svojih doživetij. Zakaj sredi tesnega, majhnega življenja, v katero je uklenjena, ji ni dano mirovati, kakor ni dano mirovati nikomur izmed onih zemljanov, ki se v njihovih prsih srečujejo osnovna življenjska protislovja, katerih hrepenenje se vzpenja iz zarje v noč in ki jim ni usojeno, da bi pod soncem našli počivališče. Tudi Tauferjeva pripada tej bratovščini popotnih.

Večer šepeče rahlo kakor Bog.
In vsepovsod je v zraku mesečina;
spet tiho je zasanjal oljčni log,
le mene trga divja bolečina.

O, kam bi svojo trudno glavo dala?
Tako je čudno velik čut srca;
že tisočkrat sem ga ljudem razdala,
a le še vedno v meni trepeta.

Kot ogenj lije čez prostore sanj,
drobi me, tare, pije moje sile.
Ne najdem cilja, polna sem spoznanj,
vse sence greha so me poljubile.

Tako se izpoveduje samo človek, ki je neutolažljivo sam in ki vendar sozvanja z vsem, ki je truden, in se vendar nikoli ne more izpočiti. Človek, ki je poln svetlobe in ki hrepeni v noč, ker je bogastvo luči in ljubezni v njem neizčrpno, ker je zanj breme, ki ga nikoli ni moč razdati in ki zato nikoli ne bo našel utešitve. Zdi se mi, da je to najmočnejša pesem v vsej zbirki. Težko je najti bolj polnega, bolj pristnega izraza za to življenjsko občutje. Nobena beseda nima konca, za vsakim verzom se odpirajo še nepregledane daljave, za vsako kitico neizmerjene globine. Samo rahel simbol je za vse, samo kratek krik za brezbrežno čustvo. Kakor dajejo pevčevemu glasu pravo barvo šele alikvotni toni, ki ga spremljajo, tako daje pravi zvok pesmi šele ono, kar zveni za njo. Struna, ki se je dotaknila roka, dobi polni zvok šele v resonančnem prostoru instrumenta. In ču-

stvo, ki ga izpoveduje pesem, šele v sozazmerju z vesoljnim svetom.

Sence, ki so zasenčile življenje, čigar izpoved je ta drobna knjižica pesmi, in ki so mu zastavile pot prav tam, kjer bi se moralo najjače razživeti, v erotičnem življenju, so zastrle s svojim mrakom vrisajočo in pojočo pomlad, ki je kipela zunaj. Vendar si je tudi tu sila življenja vsaj za hip utrla pot, dasi zavita v plašč samote, včasih pa v popolno samopozabo.

S šalom, ki je srkal vonj narcisa,
sem skrivaj v pomladni vrt stopila.
Slak ovil je noge dolgih miz,
divja trta je ograjo skrila.

Zadaj so gore kot težke lise
pile kos ledenega neba;
bleda noč je tiho, vedno tiše
tkala pot do mojega srca.

Čustvo obupne osamelosti, v katero se je pogrezala ta mlada žena, se je povsem izgubilo in se prerodilo v občutju popolne predaje, kadar ji je bilo dano doživeti osrečujoče dejstvo, da jo nekdo sliši, da se sklanja v ljubezni nad njo in da njeno prepelno čustvo lahko odmeva v njem.

Med nama luč je
v mavrici razpeta.
V loku pada tja na vzhodno stran.
In jaz sem noč
s tančico rahlo speta.
a ti si sonce, ti si svetel dan.

V skrajno samopozabo se vzpne to samotno življenje, kadar mu je v resnici izreči prisranjani »ti«.

Jaz sem le trta,
a ti si drevo,
kako bi te vsega ovila!
Jaz sem le zemlja,
a ti si nebo,
kako bi brez tebe molila?

Sence boleče ječijo z menoj,
na tebi se sonce leskeče.
Zvezde velike zvenijo s teboj,
na meni še cvetje trepeče.

Kdor ni brez posluha, si bo to pesem gotovo večkrat rad prečital. Morda je res tako občutje mnogih žen, morda tudi ni. Kdo bi pač mogel tu potegniti meje? Vsekakor je res, da je v svetu našla največ odmeva ta pesem. Morda ne bo našla polnega odobravanja pri ženah, ki po svojem življenjskem občutju niso trte, marveč drevesa. In vendar se prav ob tej

pesmi povrnimo k disharmoniji, ki smo jo spočetka omenili.

Ta strahotna predanost, osamelost in razgovorjanje s smrtjo, ni samo oseben izraz enega samega človeka. To je izpoved, ki velja za celo plast naših žen, ki jim ni dano živeti polnega življenja žene. Red, v katerem živimo, jim je zatrl najboljše sile, izpil najjačje sokove iz žil, ki so bile rojene, da bi silneje, bolj zdravo utripale. Tu, v tej harmonično ubrani knjižici, polni zvenečih melodij, si je našlo izraza po sili razmer nezdravo in neizpolnjeno življenje slovenskih intelektualk, najsi se potem že udejstvujejo v tem ali onem poklicu. »Čas, ki pada v praznoto.« To življenje, v katero so utesnjene naše mlade žene, izziva k odporu in uporu! In bridka je resnica, da se tako brez moči udajajo. Kljub vsej estetski dognanosti in kljub vsej pristni pesniški osnovi, je v vsem tem vendarle nekaj nezdravega. Zdi se mi, da rod, ki je začel svojo pot eno generacijo pozneje kot Tauferjeva, drugače čuti, bolj zdravo in bolj uporno.

Povsod na svetu, kjer bi se pojavil talent, kakor ga predstavlja Tauferjeva, bi storili zanj vse, da bi lahko na široko razpel svoja krila. Bojim se, da bo šel ta klic mimo gluhih ušes! Kljub temu je dolžnost tistih, na katerih naslov so te besede izrečene, da storijo vse, kar je njihova dolžnost. Tauferjeva je še mlada, vse možnosti razvoja so še pred njo.

Saj v nedoglednost svet se razprostira in majhen del zajame kist slikarja, prenaplo sta mu vzeti moč in vera.

Iz srca želim Tauferjevi, da bi ji moč in vera rasli in da bi ji bilo dano zajeti do dna oni del sveta, ki je njena sfera in njena usoda.

Knjigo je lepo in, lahko bi rekli, duhovno sorodno opremila arh. Gizela Šuklje. Tako je tej zbirki pesmi, ki je gotovo v zadnjih dveh desetletjih najjačji doprinos žene slovenski besedi, pripomogla tudi do primerne zunanje oblike.

Milena Mohoričeva

R A Z N O

SMRT PAVLA DEBEVCA

Bodoči kulturni zgodovinar, ki se bo ukvarjal z dobo neposredno po svetovni vojni, bo moral ugotoviti ne samo veliko spremembo v celotni strukturi naše družbe, marveč bo tudi nehoté opozorjen na cel niz osebnosti, ki so na povsem poseben način posegale v naše življenje in ga tudi po svojih močeh pomagale izoblikovati. Bili so to zvečine ljudje, ki so bili v tej ali oni obliki soudeleženci v velikem trčenju narodov, ljudje, ki so pogosto gledali smrti v oči, ljudje, ki so izgubili občutek za razliko med varnostjo in nevarnostjo, ljudje, ki so videli umirati nešteto tovarišev, ki so pa tudi spoznali, da kaže iz sleherne, in še tako hude zagate neka odrešilna pot. Skratka, ljudje, ki so spoznali tvegano življenje in ga morda tudi vzljubili.

Ti ljudje so izgubili občutek, da smo majhen narod, tako rekoč večni učenček, ki mu je usoda naložila, da mora večno držati »roke na klop!« Ti ljudje so zanesli k nam kos velikega sveta, njegov ritem, tempo, nehoté so stopili v boj z idiličnostjo našega malomeščana (bivšga avstrijskega provincialca), dajali iniciative in vzpodbujali k novemu razmahu. O njih sem že ob nekaterih prilikah govoril. Mednje je spadal tudi pokojni Pavel Debevec.

Spoznal sem ga bil pred kakimi desetimi leti. Bolj majhne rasti, z okroglo glavo, katere profil je malce spominjal na ujedó, z naočniki, skozi katere so svetile tople, izredno živahne in inteligentne oči, je bil neprestano v pokretu, po cesti je skoroda tekkel, nesoč v eni roki neizogibno aktovko, z drugo pa temperamentno mahajoč ob sebi. Govoril je mnogo in intenzivno, da si ga moral poslušati, znal je prepričati in navdušiti; morda prav zato, ker je bil sam zmerom za nekaj zavzet in navdušen. Slišal sem o njem, da je bil preje operni pevec in režiser, da je študiral v Pragi, da je bil še drugje po svetu, da je bil v svetovni vojni pri mornarici, da je pisateljaval, poročal v časopise, prevajal in kaj vem kaj še vse. Take mnogolične osebnosti so me zmerom posebno privlačevale. Nekakšen čar svoje svojske osebnosti umejo širiti okrog sebe, kar se objektivno izraža v legendi, ki se začneja plesti okrog njih in v mnogih anekdotah. Svojevrstna dinamika je v te vrste ljudeh. Njihov nemir ni posledica nekakšne neuravnovešenosti, marveč izvira iz živahne neprestano snujoče fantazije. Njihova iznajdljivost obstoji v tem, da umejo iztakniti vrzeli v kulturnem ali gospodarskem življenju, in najdejo možnost, da jih izpolnijo. Naj navedem samo en primer. Pavel Debevec

je poslovenil besedila cele vrste »slagerjev«. Problem je bil zanj zelo preprost: »slagerje« bodo ljudje peli, pa naj »kulturonosci« še tolikokrat kriče svoj anatemu. In sicer jih bodo peli tisti široki sloji, ki tvorijo dobršen del živega naroda. Čemu bi jih peli v tujih jezikih, če je naš prav tako dober? In je začel prevajati. In tako še danes lahko marsikje slišite verze: »Madame, jaz ljubim vas iz daljave«. Tako so tisti sloji, ki so bili nekoč najbolj dostopni potujčevanju, ki so peli in plesali na tuje tekste mislili, da je vse, kar pride od zunaj, nekaj višjega, boljšega, nenadoma, morda prvič, začutili, da zveni vse to prav tako, če ne še lepše, v domačem jeziku. Sam sem mnogokrat prav od blizu opazoval ta proces. In moram priznati, da je to anonimno, često celo prezirano delo v narodnostnem pogledu pozitivno učinkovalo. Prodrlo je tja, kamor le redko prodre živa beseda tvornega umetnika. Toda, kakor rečeno, P. Debevec je bil vsestranski in pravkar omenjeno delo je opravil tako rekoč mimo grede. Najvidneje se je udeleževal na izdajateljskem področju. Izdajal in urejeval je mesečni ilustrirani list »Razgled«, ki je bil po vsebini, še bolj pa po obliki predhodnik »Ilustracije«, ki je menda zaradi krize po nekaj letih morala prenehati izhajati. Pozneje je začel izdajati tudi humorističen list »Kurent«. In ko se je pred desetimi leti sprožila ideja o založbi, ki naj bi izdajala v enakomernih presledkih literarno pomembne knjige, je bil takoj z navdušenjem zraven. Doprinesel je važen delež k ustanovitvi Založbe Modre ptice. Nato se je lotil organizacije in akvizicije in v nekaj mesecih je skupaj s tovariši postavil temelje tej založbi. Tedaj je sam začutil, da je bil dinamični del zaključen in s tem zanj delo opravljeno. Njegov duh je videl vse preveč novih možnosti, ki so čakale realizacije. Ko je pokojni Slanovec ustanovil »Kroniko slovenskih mest«, je bil takoj spet zraven. Toda še vse premalo mu je bilo to. Sam je bil navdušen planinec. Ali ni klical naš z vsakim letom naraščajoči razvoj planinstva po knjižnici, ki bi nudila turistom delo s tega področja? Ustanovil je »Planinsko matico«, ki je med drugimi lepimi knjigami izdala izbrane planinske spise Klementa Juga.

A kaj naj rečem o človeku, ki je bil tako več in mnogostranski? Bil je najboljši tovariš pri delu in v veseli družbi. Iz njegovih ust je žuborel humor kakor neusahljiv studenček. Bil je duhovit

in imel je redek dar duhaprisotnosti. Hudiča je imenoval s pravim imenom in vendar se ni nikomur zameril. Imel je dobro, toplo človeško srce. Kdor ga je poznal, ga ne bo pozabil. Bil je tako rekoč povsod prisoten in za njim je ostala občutna praznina.

VI. Bartol.

JOVAN JOVANOVIĆ UMRL

Dne 20. junija je na političnem potovanju po Južni Srbiji nenadoma umrl v Ohridu Jovan M. Jovanović, sedanji poslanec združene opozicije, bivši dolgoletni diplomat in poslanik v inozemstvu in eden najbriljantnejših srbskih diplomatsko-političnih zgodovinarjev. Ne bom se ob tej priložnosti zadrževal ob njegovem obilnem delu na diplomatskem polju, kjer je zavzemal najvidnejše položaje še v kraljevini Srbiji (bil je zadnji srbski poslanik na Dunaju in potem v Londonu, nekaj časa tudi minister zunanjih zadev, dočim se je po svetovni vojni spustil z uspehom v politiko. V nekaj besedah bi rad omenil samo njegovo visoko kvaliteto znanstveno delo (bil je tudi univerzitetni profesor). Na področju diplomatsko-politične zgodovine je veljal vsekakor za največjega strokovnjaka pri Srbih in plod tega njegovega resnega dela je zlasti obsežna Diplomatska zgodovina poveljne Evrope, katere prvi obsežni zvezek je izšel pred nekaj meseci, dočim bo drugi verjetno sledil. Razen tega dela pa je Joca Jovanović leta in leta sodeloval pri številnih drugih revijah, zlasti v »Srpskem književnem glasniku« (bil je tudi njegov lastnik), kjer je redno objavljval pregledne inozemske politike, pa še pred desetletji v »Delu«, »Novi Evropi« itd. Znana je njegova akcija, ko je v »Politiki« leta in leta po svetovni vojni objavljval številne članke in zavračal inozemske, pred vsem nemške politične pisce, ki so hoteli vso krivdo za svetovno vojno naprtiti ubogi Srbiji. Razen tega je napisal še dolgo vrsto obsežnih razprav in knjig (tudi v seriji »Srpski narod u XIX. veku«). Delal je do zadnjega in umrl skoraj sedemdeset let star (3. septembra letošnjega leta bi proslavil sedemdesetletnico). Smrt je prišla nenadoma, skoraj na skrajnem jugu naše države, v Južni Srbiji, ki jo je med vsemi našimi pokrajinami najbolj ljubil in kjer je tudi želel umreti. Umrl je par ur po predavanju »Francija in Anglija in njuna vloga v današnjem mednarodnem političnem življenju«, ki ga je pripravil za Ohridčane. Prepeljali so ga v Beograd, kjer so ga svečano pokopali.

T. Potokar

† PAVLE POPOVIĆ

V zadnji številki MP sem se ob pet in dvajsetletnici smrti na nekaj straneh spomnil osebnosti in dela Jovana Skerlića, danes pa čutim dolžnost, vsaj v nekaj stavkih spregovoriti o drugem tudi važnem slavistu Pavlu Popoviću, ki je te dni po krajšem bolehanju umrl (4. junija) v Beogradu.

Pavle Popović je veljal za eno najpopularnejših osebnosti v Beogradu, in to kljub svoji klasični skromnosti. Rodil se je v Beogradu 4. aprila l. 1868. (lani je skromno proslavil sedemdesetletnico!), kjer je končal ljudsko šolo, gimnazijo (1885) in filozofski oddelek takratne velike šole (1889). Jeseni istega leta je bil postavljen za profesorja v Sabcu, čez dve leti premeščen v Beograd, potem je pa dve šolski leti (1894—96) prebil na študijskem dopustu v Zenevi in Parizu, od koder se je zopet vrnil za profesorja na eno beograjskih gimnazij. Spomladi l. 1904. je bil izvoljen za izrednega profesorja domače književne zgodovine na beograjski univerzi, kjer je razen nekaj svetovnovojnih let ostal do lani, ko je bil upokojen. L. 1919. je postal redni profesor, kmalu potem pa tudi član srbske akademije. Pred kratkim je po navetu zdravnikov odšel v južno Italijo na oddih, toda iz Neaplja se je vrnil nekam slaboten in po nekaj tednih je tudi nenadoma umrl (ledvice).

Kakor njegov še živi, dasi po letih starejši brat Bogdan, se je tudi Pavle v mladih letih pred vsem zanimal za francosko književnost. To nam bo tem razumljivejše, če imamo pred očmi, da se je med Francozi tudi spopolnjeval kot mlad profesorski kandidat. Že l. 1893. je izdal v Beogradu knjigo »Francuski moralisti«, kjer je obdelal Montaigna, Pascala in še tri druge. Stiri leta pozneje je obsežneje pisal o srbski književnosti in »Srbski književni zadrugi« posebej, l. 1900. pa je sledila obsežna študija o Njegoševem »Gorskem vijencu«, ki je izšla v Mostarju. Čeprav je bila delavnost Pavla Popovića zelo raznovrstna, kakor bomo iz naslednjega še videli, je bilo njegovo glavno področje vendar književna zgodovina (srbohrvaška in deloma tudi slovenska književnost). Pavle Popović je bil naravnost rojen za minucioznega zbiralca malenkosti, ki so prepotrebne za celoten pregled. Zato je v tem pogledu vsaj po mojem mnenju, škoda, da so Srbi imeli (ne po letih, ampak po delu!) preje Jovana Skerlića, ki je bil sijajen sintetik, dasi je moral prepogosto orati tudi književno-zgodovinsko ledino, ne pa Pavla Popovića, ki

bi bil vsekakor sijajno pripravil in razrahljal tla za naslednika s sintetično nalogo. Popović je bil sila priden zbiralec vsakovrstnega zgodovinskega gradiva, ki ga je znal resno klasificirati in ga v tem pogledu lahko imenujemo naravnost vzornega znanstvenika.

Med ostalimi deli je treba omeniti študijo o srbski drami 19. stoletja (SKG l. 1902.). Sicer pa so njegovi krajši članki in razprave zbrani v štirih knjigah s skupnim naslovom »Iz književnosti« (1906, 1919, 1926 in 1938).

Kljub temu, da se je zlasti veliko bavil z najstarejšo srbsko književnostjo, je prav tako študiral in pisal o mlajših pisateljih, zlasti o 19. stoletju. Omembe vreden je njegov »Pregled srpske književnosti« (1909), ki je do l. 1931. izšel že v devetih izdajah. L. 1934. je izdal obsežno študijo o pisatelju Milovanu Vidakoviću. Kot manj uspelo sintezo moram omeniti še njegovo emigrantsko knjigo »Jugoslavenska književnost«, ki jo je na podlagi predavanj na inozemskih univerzah izdal v l. 1918. v Cambridgeu. L. 1931. je izšla v »Monde Slave« in tudi v posebni brošuri daljša razprava »La littérature yougoslave« z zanimivo literaturo francoskih prevodov del naših književnikov in člankov o njih.

Posebno poglavje tvori Popovićevo bivanje med svetovno vojno v Rimu, Parizu in zlasti v Londonu, kjer se je najdlje zadržal in največ delal. Tja je bil namreč poslan po želji srbske vlade. Urejal je »Jugoslovansko biblioteko« v angleščini, pa list »Jug. bilten«, ki je prav tako izhajal v angleščini, poleg tega pa je predaval o raznih naših književnih osebnostih, o Črni gori itd. itd., pisal propagandno brošuro o srbski Macedoniji in »Shakespeare v Srbiji« (oboje v angleščini!). Pri vsem tem in poleg čisto politične misije pa je imel še čas, da je stikal po knjižnicah, delal izpiske in se pripravljval za posebna kasnejša proučevanja posameznih del.

S tem pa še nikakor ni izrpano vse njegovo delo. L. 1921. je v Beogradu položil temelje znanstveni publikaciji »Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor«, kjer je do danes natisnjenih na stotine člankov in razprav za imenovanih področjih, revija sama pa uživa velik ugled doma kakor tudi v svetu. Prav tako je Pavle Popović bil eden prvih delavcev pri organizaciji »Društva za srbski jezik in literaturo«. — Poseben pomen na srbsko javno, zlasti še književno življenje je imel Popovićeve seminar v starem poslopju beograjske univerze, o čemer bi vedeli več povedati

nekateri slovenski profesorji, ki so študirali pri pokojnem profesorju. — Pokojnik je bil velik prijatelj knjig in je imel v Beogradu najpopolnejšo slavistično zasebno knjižnico. — Dosti je delal tudi pri »Srpski književni združenju«, kjer je bil do predlanskih dolgo vrsto let predsednik in duša tega silno koristnega srbskega književnega društva s skoraj istimi cilji kakor je Slovenska matica. — Prav tako je treba omeniti posebno ljubezen Pavla Popovića do »Srpskega knj. glasnika«, katerega je še pred vojno nekaj časa tudi urejal.

Pohvalna Popovićevega poteza je bila natančnost, ki je bila skoraj že na meji pedantnosti. Tako je vsekakor zanimivo, da je med vsemi danes živečimi srbskimi znanstveniki Pavle Popović obšel največ svetovnih knjižnic (saj je bil prav za prav po vsej Evropi). To si najlaže razlagamo iz dejstva, da je Popović redno želel vsakega pisatelja ali pa posamezno njegovo delo proučevati v tistem miljeju, iz katerega je dotični književnik izšel, oziroma, kjer je tisto delo nastalo. Zato ni čudno, če je pokojni profesor Njegoša proučeval v Črni gori, dubrovniške pisatelje v Dalmaciji, zlasti v Dubrovniku in našega Prešerna v Sloveniji. Pavle Stevanović poroča te dni, da je obšel vso Gorenjsko in splezal celo na Triglav, kjer menda niti sam Prešeren nikoli ni bil, in šele potem se je lotil članka o Prešernu (v drugi knjigi »Iz književnosti«).

Imel je zelo veliko prijateljev, zlasti med mladimi slavisti, ki so povečini študirali pri njem. V tem pogledu je njegova osebnost vlekla ko pri nas Prijateljeva. Škoda samo, da je njegovo zadnje in največje življenjsko delo »Istorija jugoslovenske književnosti« (niti srednji vek ni končan) ostalo torzo. Tu bi bil v obsejni monografiji zgostil in porabil vse svoje številne izsledke zadnjih štiri-desetih let.

T. P.

ERNST TOLLER UMRL

22. maja je v New Yorku na tragičen način preminul znani nemški pisatelj Ernst Toller. Sam je segel po svojem življenju, ki je bilo zelo razgibano.

Toller je napravil samomor v trenutku duševne zmedenosti, ki je sledila dnevom globoke depresije, v katero je zapadel zaradi dogodkov, ki so se v poslednjih letih odigravali v svetu in ki so bili v obraz njegovi veri v razum, v človeka in človeštvo.

Ernst Toller se je rodil 1. decembra 1893. leta v Samotschinu, malem mestecu

v Netzbruchu v Vzhodni Nemčiji. V svoji avtobiografiji »Mladost v Nemčiji«, pripoveduje, kako je že v zgodnji mladosti trpel pod nacionalnim in rasističnim sovraštvom ter da je že kot srednješolec pisal pesmi in članke za časopise. Ko je izbruhnila svetovna vojna je študiral v Grenoblu. Takoj se je vrnil preko Švice domov in se kot prostovoljec prgilasil k vojakom. Toda že 1917. so ga kot nesposobnega odpustili. Nato je študiral v Münchenu in Heidelbergu.

Med vojno je Toller napisal svoje prvo delo »Die Wandlung«.

Po vojni se je Toller priključil socializmom in se udeležil nemške meščanske vojne. Zaradi tega je bil pozneje obsojen na pet let robije. V zaporu je napisal dela, ki so mu prinesla svetovno slavo: »Massemensch«, »Maschinenstürmer« in »Hinkemann«. Med tem ko so ta dela v Reinhardtovi režiji dosegla na odru izreden uspeh, se je Toller neprestano boril z jetniškimi pazniki, ki mu niso pustili niti drobnega veselja — lastovk, ki so gnezdele v njegovi ječi. Žalosten zaradi preganjanosti lastovk je napisal svoje najgloblje občuteno in umetniško najboljšo delo »Schwalbenbuch«. S tridesetimi leti se je osivel in slaven vrnil iz ječe. Na svobodi pa ga je čakalo novo razočaranje. Med tem ko so njegovi nasprotniki pripravljali nanj atentate, so mu njegovi tovariši očitali, da med meščansko revolucijo ni hotel streljati in ne ubijati — z drugimi besedami, da jih je izdal in z njimi vred demokracijo.

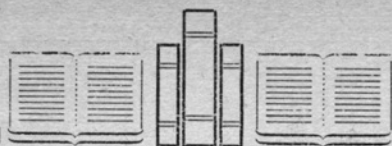
V globokem razočaranju je napisal delo »Hoppla, wir leben«. Temu je sledilo »Der entfesselte Wotan«, nato »Feuer aus den Kesseln« in »Die blinde Göttin«. Vmes je mnogo potoval (v Rusijo in Ameriko). Pred leti, ko se je nekaj časa mudil v Dalmaciji, se je mimogrede ustavil tudi v Ljubljani, kjer je v Narodni gledališču recital nekaj svojih pesmi.

Tik pred prihodom Hitlerja na oblast je Ernst Toller odpotoval v Švico, od tam v London in nato v Ameriko. Pot domov mu je bila zaprta.

V literarnem delu Ernsta Tollerja se odraža večna borba med bratstvom in tiranijo, in njegova trdna vera v individualno svobodo človeka.

V Evropi smatrajo Tollerja za glavnega predstavnika nemške proletarske umetnosti. Čeprav se v njegovih delih močno odraža njegova politična pripadnost, je bil vendar vedno toliko suveren, da ni bil nikoli zgolj propagator, marveč se je znal vedno dvigniti nad politiko do umetnosti.

M. K.

Salda-konte, štrace, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.

nudi po izredno ugodnih cenah

**Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne**

**v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje**

Klišeje
 vseh
 vrst
 po
 fotogra-
 fijah
 in
 risbah
 izvršuje

**Klišarna
 St. Deu**
 Ljubljana, Dalmatinova ul. 13

Največji slovenski
 pupilarnovarni zavod

**MESTNA
 HRANILNICA
 LJUBLJANSKA**

Stanje vlog preko din 420,000.000—
 Lastne rezerve nad „ 26,000.000—

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči

**MESTNA OBČINA
 LJUBLJANSKA**

Tiskarna Merkur
 LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO,
 LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE,
 REVIEJE, KUVERTE, MEMORANDE, RACUNE, LETAKE, LEPAKE,
 POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
 VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
 UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«,
 KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOŠLJE
 TELEFON 25-52